

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นนโยบายหลักของรัฐบาลที่ต้องการให้ประชาชนมีการกินดี อยู่ดี มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน คุณภาพชีวิตที่มีการพูดถึงกันมานานแล้วตั้งแต่ สมัยพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงกล่าวถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนว่า สิ่งจำเป็นสำหรับการ มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือต้องมีปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษา โรค ในปัจจุบันนี้ ได้มีการขยายความคุณภาพชีวิตให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติ และความเข้าใจในแนวเดียวกัน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์สำหรับประชาชนในการประเมิน คุณภาพชีวิตของตนเอง ของชุมชน และเป็นประโยชน์สำหรับรัฐ ในการจัดสรรงบประมาณ และการติดตามประเมินผล

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. แนวความคิดการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาชนบทฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. การดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่กำหนดโดยศูนย์ประสานการพัฒนา ชนบทแห่งชาติ
4. ประโยชน์ของข้อมูลคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
6. เทคนิคการดึงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต
8. ข้อมูลลักษณะชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
9. ข้อมูลลักษณะชุมชนหมู่บ้านที่ศึกษาวิจัย
10. การปฏิบัติจริงในวิธีการดำเนินงาน วางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความ จำเป็นพื้นฐานในระดับหมู่บ้าน 16 หมู่บ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. แนวความคิดการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาชนบทฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)

(ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ 2530:33) ในเรื่อง

การเพิ่มการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและภาค เอกชนในการพัฒนาชนบท

หลักสำคัญประการหนึ่ง ของนโยบายการพัฒนาชนบท คือ การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น นับตั้งแต่การรัฐสภาพัฒนา การหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งริเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหายของตนเอง และของชุมชน ในส่วนที่สามารถกระทำได้ ทั้งนี้รัฐจะเข้าไปกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน และภาคเอกชนมากขึ้น โดยได้มีการดำเนินงานในในแนวทางที่สำคัญ 3 ประการคือ

1.1 การสนับสนุนบทบาทของสภาตำบล ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยการดำเนินโครงการตามแผนการสร้างงานในชนบท โดยจะจัดสรรงบประมาณในวงเงินปีละไม่น้อยกว่า 2100 ล้านบาท

1.2 การสนับสนุนให้ประชาชนได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ความ เก่ง ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยการสนับสนุนให้ประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองมากขึ้น

1.3 การสนับสนุนให้มีการระดมทรัพยากรของชุมชน มาใช้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองในรูปของการจัดตั้งกองทุน กองทุนพัฒนาชนบทจึงเป็นแผนงานที่สนับสนุนเป้าหมายดังกล่าว โดยกองทุนที่ได้จัดตั้งขึ้น จะให้การสนับสนุน เงินทุนแก่โครงการพัฒนาขององค์กรประชาชนหรือกองทุนเฉพาะกิจต่าง ๆ โดยการให้ยืมสมทบซึ่งในแผนพัฒนาชนบทในช่วงแผนฯ 6 ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้

กลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลใช้ เป็นแนวทางสนับสนุนให้ประชาชนรู้ ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหายด้วยตนเอง ในส่วนที่ทำได้ นำไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น ได้แก่การกำหนดให้มีโครงการรณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ เมื่อปี 2528-2530 โดยใช้ความจำเป็นพื้นฐานเป็น เครื่องมือของประชาชนในหมู่บ้าน ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง ทั้งนี้ จปฐ. จะแสดงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทในเรื่องสำคัญ ๆ ดังนี้คือ สุขภาพอนามัย การเข้าถึง บริการของรัฐ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

การพัฒนาจิตใจ และนำตัวชี้เหล่านี้มาวัดว่า ขณะนี้ประชาชนมีความ เป็นอยู่ในระดับใด โดยเทียบกับเกณฑ์ จปฐ. เมื่อเทียบเกณฑ์แล้วต่ำกว่าเกณฑ์ ก็จะมีแรงจูงใจให้เกิด กิจกรรม การพัฒนาขึ้นมา การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน แต่ถ้ากิจกรรม ใดประชาชนไม่สามารถทำเองได้ ก็จะมีเสนอขอโครงการจากรัฐ เพื่อแก้ปัญหาต่อไป และประโยชน์อีกประการหนึ่งก็คือ ส่งเสริมให้มีการนำเอากระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นพื้นฐานไปใช้ เป็น เครื่องมือ ในการเร่งกิจกรรมการพัฒนาชนบทที่ กระจุกตัวต่าง ๆ ได้ดำเนินการอยู่แล้วในพื้นที่ให้สำเร็จขึ้นมาด้วยความร่วมมือของเจ้า หน้าที่ของรัฐ องค์กรประชาชน ตลอดจนประชาชนในพื้นที่เพื่อสร้างเสริมหมู่บ้าน ให้ มีศักยภาพในการพัฒนา เป็นตัวอย่างแก่หมู่บ้านข้างเคียงให้มากขึ้น ในระบบการพึ่งตน เองของชุมชนด้วยการสนับสนุนของรัฐ และการระดมทรัพยากรจากชุมชนดังกล่าว

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้หมด โดยสามารถแสดงมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตไว้ได้ดังนี้คือ

สิ่งซึ่งนอกคุณภาพชีวิตด้านร่างกายคือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพ อนามัย พลังงาน การออมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบ อาชีพ

สิ่งซึ่งนอกคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์คือ การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณภาพ ประโยชน์ ความ นิยมชมชอบใน ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่บ้าน

สิ่งซึ่งนอกคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพคือ ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาด และเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่ การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก

สิ่งซึ่งนอกคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ โอกาสในการศึกษาและ การประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัย

ในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การปกครองที่ให้มีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้และทางสังคม ความร่วมมือร่วมใจในชุมชน ความเป็นระเบียบวินัย มีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน และมีค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมในศาสนา

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านความคิดคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิตและชุมชน การศึกษา วิชาอาชีพ ความสามารถในการป้องกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง ครอบครัวและชุมชน การเป็นที่ยอมรับของชุมชน การสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง การยอมรับตัวเอง และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านจิตใจคือ การมีคุณธรรมในส่วนตัว และในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณา ช่วยเหลือ เกื้อกูล กตัญญู กตเวทิต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนา ความเสียสละ และการละเว้นจากอบายมุข

เพื่อให้ คุณภาพชีวิต มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น และสามารถใช้เป็น เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน จึงได้มีการกำหนดตัวชี้วัด เพื่อวัดความมีคุณภาพชีวิต ของชุมชน โดยกำหนด เป็นความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนขึ้น ในปี พ.ศ.2523 ได้มีการจัดตั้งโครงการพัฒนาสังคม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อระดมนักวิชาการ เข้าร่วมกัน เพื่อหาตัวแบบและตัวชี้วัดสำหรับการพัฒนาสังคมระยะยาว และในระหว่างวันที่ 1-15 ธันวาคม 2524 ได้มีการสัมมนาเรื่อง "การกำหนดดัชนีความต้องการพื้นฐาน และมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นต่ำของหมู่บ้าน 3 ระดับ เพื่อ กำหนด มาตรฐานความต้องการ และควบคุมติดตามการพัฒนาหมู่บ้านโดยประชาชนในท้องถิ่น" ในการสัมมนารั้งนี้ ได้มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับการกำหนดดัชนีความต้องการพื้นฐานของ ILO ด้วยดังนี้คือ

ในส่วนของ ILO(International Labour Office) ได้ให้ความหมายของ ความจำเป็นพื้นฐาน ไว้ในปี ค.ศ. 1976 ว่าประกอบด้วย

1. ความจำเป็นขั้นต้นในการบริโภคของครอบครัวหนึ่ง ๆ ในเรื่องของการมีอาหารเพียงพอ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้านและเฟอร์นิเจอร์
2. การบริการที่จำเป็นที่จัดให้แก่ชุมชนโดยส่วนรวม ในเรื่องของการคมนาคม การศึกษาและวัฒนธรรม สาธารณสุข น้ำสะอาดบริโภค เป็นต้น

3. ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดขึ้น ยังคงเกี่ยวข้องกับ เป้าหมายของการ เพิ่มความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ต้องผสมผสานกับ เรื่องการกระจายรายได้ และการกระจายบริการทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคมไปยังท้องที่ที่ยากจน และกลุ่มคนที่ยากจนให้ทั่วถึง เพื่อให้ เขา เหล่านี้สามารถบรรลุถึงมาตรฐานขั้นต่ำของการดำรงชีวิต

4. นโยบายที่ใช้ความจำเป็นพื้นฐาน เป็นหลัก จะ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านองค์กรของประชาชนโดยการเลือกของเขาเอง และเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและการมีงานทำ

5. แนวความคิดของความจำเป็นขั้นพื้นฐาน มีบทบาทในการวางแผนพัฒนาชนบท และมีเป้าหมายที่จะลดการว่างงาน และการทำงานไม่เต็มที่ การเพิ่มผลผลิตต่อเนื้อที่และต่อเกษตรกรที่ยากจน จนกว่าจะมีการผลิตถึงระดับของความจำเป็นพื้นฐาน การจัดหาบริการสาธารณสุขปกเกล้าให้เพียงพอตามมาตรฐาน

6. แนวความคิดของความจำเป็นพื้นฐานนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงระดับความจำเป็นเมื่อเวลาและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นไม่ว่าสังคมจะอยู่ระดับใด ก็ยังมีความจำเป็นพื้นฐาน แต่จะจัดลำดับความสำคัญแก่กลุ่มคนที่ยากจนที่สุด ในขณะที่กลุ่มคนที่อยู่เหนือระดับความยากจน ก็จะได้รับประโยชน์ทางอ้อมด้วย

7. พื้นฐานความคิดในการใช้ ความจำเป็นพื้นฐาน ในการวางแผนพัฒนา คือ ใช้เงินกรณีที่มีทรัพยากรจำกัด และต้องการที่จะมีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้ถึงมือประชากรทั่วไปในชนบท

8. แกนนำของดัชนีทางสังคมที่จะวัดถึงความจำเป็นพื้นฐานนั้น อย่างน้อยต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้คือ สาธารณสุขในเรื่องของ อายุขัยเฉลี่ย โภชนาการ สุขาภิบาล อัตราการตายของเด็กทารก และอัตราการตายที่มีสาเหตุจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นต้น ทางด้านการศึกษา อย่างน้อยควรมีดัชนีในเรื่องของจำนวนผู้อ่านออกเขียนได้ การลงทะเบียนในการศึกษาภาคบังคับ เป็นต้น

จากข้อมูลนี้ส่วนหนึ่ง ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการสัมมนาขยายความ จนกระทั่งได้ข้อสรุปกำหนดความจำเป็นพื้นฐานของคนไทยไว้ 9 ข้อคือ

1. ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารที่ถูกลดถึงขั้นและเพียงพอกับความต้องการ

ของร่างกาย

2. ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ประชาชนในวัยทำงานมีงานทำ และอยู่ในสภาพแวดล้อมของการทำงานที่เหมาะสม
4. ประชาชนมีสิทธิ ได้รับบริการสังคมขั้นพื้นฐาน ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
5. ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
6. ครอบครัวมีการผลิตเพิ่มขึ้น เพียงพอแก่การดำรงชีพ
7. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลา และจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
8. ครอบครัวมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น มีการร่วมมือกันในการประกอบอาชีพ พัฒนา อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง
9. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจที่ดี

ต่อมาในวันที่ 19 มิถุนายน 2528 คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ(กชช.) ได้เห็นชอบกับโครงการปිරพรรณค้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ปชร.) โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4 กระทรวงหลักคือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ถือเอาโครงการนี้เป็นเป้าหมายในการปรับโครงการพัฒนาชนบทที่รับผิดชอบอยู่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสังคมระยะยาว และใช้ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นเครื่องชี้วัดร่วมกับข้อมูล กชช.ภายใต้กระบวนการบริหารพัฒนาชนบท รวมทั้งขึ้นคอนการวางแผน การติดตามและการประเมินผล

★ หลักการสำคัญของโครงการปिरพรรณค้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติคือ การเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวชนบท โดยการสนับสนุนให้ประชาชนรู้ปัญหา และสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือตนเองมากยิ่งขึ้น และจุดมุ่งหมายของโครงการปिरพรรณค้คุณภาพชีวิตที่สำคัญคือ การให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพชีวิต และรู้ว่าจะต้องปรับปรุงในเรื่องใด(ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ. 2528:3) เกณฑ์ที่กำหนดไว้ในช่วงนี้มีมากมาย

หลายแบบ เช่น ที่จังหวัดนครราชสีมา กำหนดไว้ 9 หมวด 52 ตำบล จังหวัดสุรินทร์ 40 ตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี 8 หมวด 57 ตำบล เป็นต้น สำหรับ จปฐ. ที่กำหนดไว้จนแผนฯ 6 เป็นโครงการพัฒนาสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดและเสนอผ่านคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มี 8 หมวด 32 ตำบลคือ

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกายมีตำบลคือ

1. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการและไม่มีภาวะขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
2. เด็กอายุ 5-14 ปี ได้รับสารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย
3. หญิงมีครรภ์ได้รับบริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 3000 กรัม

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมีตำบลคือ

4. บ้านเรือนมีสภาพคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี
5. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเรือนให้ เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ
6. ครอบครัวมีส่วนร่วมถูกหลักสุขาภิบาล
7. ครอบครัวมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ มีตำบลคือ

8. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ โยกรุน บาดทะยัก และหัดครบตามเกณฑ์ อายุ
9. เด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ
10. เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีนป้องกันโรค วัณโรค คอตีบ บาดทะยัก และ

ไทพอยด์

11. ประชาชนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้
12. ครอบครัวได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อาหารการกิน สุขภาพอนามัย กฎหมายชาวบ้าน และข่าวสารบ้านเมืองอย่างน้อยอย่างน้อยเดือนละครั้ง
13. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด
14. หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอดและดูแลหลังคลอด

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีตัวชี้วัดคือ

15. ประชาชนปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

หมวดที่ 5 ประชาชนผลิตและหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ มีตัวชี้วัดคือ

16. ครอบครัวมีการปลูกพืชหมุนเวียนหรือพืชบำรุงดิน
17. ครอบครัวมีการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิต
18. ครอบครัวมีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
19. ครอบครัวมีการป้องกันการระบาดของโรคสัตว์
20. ครอบครัวมีการใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ราชการส่งเสริม

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรได้ตามต้องการ มีตัวชี้วัดคือ

21. ครอบครัวมีบุตรได้ไม่เกิน 2 คน และสามารถใช้บริการคุมกำเนิดได้ตามต้องการ

หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและชุมชนมีตัวชี้วัดคือ

22. ครอบครัว เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
23. หมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
24. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติทั้งที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้น

25. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรม
26. หมู่บ้านร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
27. ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย
28. กรรมการหมู่บ้านมีความสามารถวางแผน ดำเนินการตามแผน และจัดระบบบำรุงรักษาผลงานด้วยตนเองได้

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจที่ดียิ่งขึ้น มีค่านิยมที่ดีคือ

29. ในหมู่บ้านมีความสามัคคีและ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกัน
30. บุคคลในครอบครัวมีการปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อย เดือนละครั้ง
31. บุคคลในครอบครัวไม่เล่นการพนันและไม่ติดสุราหรือสิ่งเสพติดอื่น ๆ
32. ครอบครัวไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ

จปฐ. ที่กล่าวถึง 8 หมวดในปรัญรงค์คุณภาพชีวิตในชาตินี้ ไม่มีหมวดที่ว่าด้วยประชาชนในวัยทำงานมีงานทำ และอยู่ในสภาพแวดล้อมของการทำงานที่เหมาะสม (ซึ่งได้กำหนดขึ้นในการสัมมนา ปี พ.ศ. 2524)

3. การดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในระดับหมู่บ้านที่กำหนดโดยศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

3.1 ขึ้นตอนในการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.1.1 การเตรียมชุมชน เป็นการเตรียมความพร้อมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการดำเนินงาน โดยกำหนดให้ คปต. เป็นผู้ดำเนินการฝึกอบรมคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) ตามหลักสูตร วิธีการอบรมตลอดจนเนื้อหาจะต้องง่าย และ เน้นการฝึกปฏิบัติให้มากที่สุด โดยการเรียนจากการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการสำรวจ จปฐ. การประมวลผลข้อมูลจากการสำรวจโดยใช้แบบสรุป จปฐ.1 และ จปฐ.3 การฝึกอบรมจะมีเนื้อหาภาคความรู้โดยการสอนในห้องเรียนเพียง 2 วัน ในวันแรกจะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับ

ปัญหาในท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับ จปฐ. วิธีการใช้แบบสำรวจชนิดต่าง ๆ หลังจากนั้นจะ
ให้ กม. ไปทำการสำรวจจริงในหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ โดยใช้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประ
มาณ 1 สัปดาห์ถึง 1 เดือน แล้วแต่การตกลงกันระหว่าง คปค. กับกม. ที่เข้ารับการอบรม
สำหรับรายละเอียด ในการจัดทำแผนหรือโครงการเพื่อแก้ปัญหา จะจัดอบรมหลังสำรวจ
จปฐ. เสร็จสิ้นแล้ว โดยจะมีการสอนในท้องถิ่นเป็นวันที่ 2 หักรายละเอียดในตาราง
การอบรม

ตารางการอบรม กม.

	9:00-11:00 น.	11:00-12:00 น.	13:00-16:30 น.
วันแรก	ปัญหาในท้องถิ่น	ความรู้เกี่ยวกับ จปฐ. พัก	วิธีการใช้แบบสำรวจ จปฐ.

เว้นช่วงระยะเวลาสำหรับ กม. สำรวจ จปฐ.1 ทั้งหมู่บ้าน ทำสรุป จปฐ.1 และ
สำรวจ จปฐ.2 แล้วเทียบเกณฑ์ใน จปฐ.3

ตารางการอบรม กม. (ต่อ)

	9:00-11:00 น.	11:00-12:00 น.	13:00-16:30 น.
วันที่สอง	วางแผนการพัฒนา หมู่บ้าน		พัก การถ่ายทอดความรู้ให้หมู่บ้านอื่น และสรุปเพื่อการทำงานกันต่อไป

หัวข้อความรู้เกี่ยวกับ จปฐ. ที่อบรม กม. ได้แก่ ความเป็นมาของ จปฐ. ความสำคัญ

ของจปฐ. แต่ละข้อต่อคุณภาพชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่าง จปฐ. กับการพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาล

หัวข้อวิธีการใช้แบบสำรวจ ที่อบรม กม. ได้แก่ การกรอกแบบสำรวจ จปฐ.1 ,2 จปฐ.3 แบบสรุป จปฐ.1 และความสัมพันธ์ระหว่างแบบสำรวจ จปฐ.1,2,3

จำนวนผู้เข้ารับการอบรมหมู่บ้านละ 10 คน

3.1.2 ทำการสำรวจ โดยอาจแยกได้เป็น 2 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 กม.สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว โดยใช้แบบสำรวจ จปฐ.1 อาจดำเนินการในระหว่างที่ คปต. อบรม กม.ก็ได้ เพื่อประหยัดเวลา และ คปต. จะได้ช่วยเหลือ กม. อย่างใกล้ชิด โดย กม. อาจแบ่งกันไปสำรวจคนละ 10-20 ครอบครัว ด้วยการสัมภาษณ์โดยตรง การสังเกตและบางอย่าง แล้วส่งคืนให้คปต.

ประเภทที่ 2 คปต.สำรวจหมู่บ้าน โดยใช้แบบสำรวจ จปฐ.2 (เฉพาะข้อมูลที่ยุ่งยากในการเก็บ) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จปฐ. ของหมู่บ้าน วิธีการส่วนใหญ่จะเป็นการเก็บและรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วตามหน่วยงาน และแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำผลประมวลรวมกับ จปฐ.1 ของแต่ละหมู่บ้าน โดยพิจารณาร่วมกับกม. ในแบบ จปฐ.2

3.1.3 กม. ร่วมกับ คปต.ประมวลผลข้อมูล โดยใช้ จปฐ.3 (แบบสรุปข้อมูลหมู่บ้าน) ซึ่งจะทราบได้ว่าเข้าเกณฑ์ จปฐ. ในเป้าหมายปีนั้นหรือไม่ การประมวลอาจยุ่งยากเกินไปสำหรับ กม. จึงมีคปต. ช่วย แต่การที่ กม. ร่วมดำเนินการด้วยจะได้รู้ปัญหาของครอบครัวและหมู่บ้านของคนด้วย ซึ่งจะมีผลลงใจให้ต้องการแก้ปัญหา

3.1.4 แจ้งผลการประมวลให้คณะทำงานทุกระดับ(อำเภอและจังหวัด) ทราบเพื่อคณะทำงานจะได้รับทราบปัญหาและวางแผนเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนต่อไปในระดับนั้น ทุกระดับ จปฐ. ที่ไม่ถึงเกณฑ์ เป็นปัญหาของหมู่บ้านและระดับ จปฐ. ที่ถึงเกณฑ์ เพื่อดำเนินการเฝ้าระวัง

3.1.5 ทหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขทุกปัญหา โดย กม. และ คปต. ร่วมกัน ทหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อดำเนินการต่อไป ชั้นตอนนี้ คปต. จะมีบทบาทสำคัญในการแนะนำให้ กม. เข้าใจที่มาของปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนกระตุ้นให้ กม. สนใจที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหาเองด้วยซึ่งแนวทางในการแก้ไขนั้นมีอยู่

หลายแนวทาง ดังนั้นควรต้องมีการจัดลำดับก่อนหลัง การเลือกความสำคัญนั้น ให้
กม. ใช้ความคิดรวบยอดในการเลือก จากความรุนแรงและขนาดของปัญหา ซึ่ง กม. จะเป็น
ผู้ที่รู้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ เมื่อ กม. เลือกได้ว่าจะทำกิจกรรมตามแนวทางแก้ไขปัญหาคัดก่อน
ก็ให้เขียนลงในแนวทางแก้ไข ปัญหาที่ประชาชนทำตัวเอง ก็เขียนเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน
เขียนตามข้อตกลงและตามความเข้าใจของชาวบ้าน เพราะแนวทางพัฒนาหมู่บ้านนี้ จะเป็น
ประโยชน์ในการ เป็นสื่อกลางให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรู้ร่วมกัน ท่างานร่วมกัน และสนับสนุน
ชาวบ้านร่วมกันอีกครั้ง ทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้ทั่วกันอีกด้วย และเป็นการ
ฝึกหัดให้ชาวบ้านระดมทรัพยากรในหมู่บ้านของตน สำหรับคู่มือการวิเคราะห์ที่นี้ 4
กระทรวงหลักมี เครื่องมือประกอบใน เรื่องนี้

ส่วนปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็เขียนแผนเสนอต่อสภาตำบล
พิจารณาต่อไป

3.2 รายละเอียดแบบสำรวจการเก็บข้อมูล

แบบสำรวจจะประกอบด้วยแบบสำรวจ 3 ชุด และรวมด้วยแบบสรุป จปฐ.1 อีก 1
ชุด รวมเป็น 4 ชุดคือ

แบบ จปฐ.1 เรียกว่า แบบสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัว เพื่อ
จะทราบว่าความเป็นอยู่ขั้น ๗ เข้าเกณฑ์หรือไม่ ในเรื่องอะไรบ้าง แบบสำรวจนี้จะมีค่า
ตามครอบคลุมถึงระดับการพัฒนาของแต่ละครอบครัว และมีค่าตามกระตุ้นให้ตื่นตัวและ
ระแวดระวัง เกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้วย แบบสำรวจนี้คณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ถาม
และประเมินค่ารวมของทุกครัวเรือนในหมู่บ้านลงในแบบสรุป จปฐ.1 แล้วมอบให้ คปต.
เอาผลสรุปนำไปกรอกในแบบ จปฐ.2 แบบจปฐ.1 นี้จะมอบให้ครอบครัวแต่ละครอบ
ครัวเก็บไว้ โดยหมู่บ้านจะเก็บแบบสรุป จปฐ.1 ไว้ และคำถามตาม เครื่องชี้วัด
จปฐ.1 นั้นจะเรียงตามวัย ตั้งแต่เกิดจนแก่ เพื่อสะดวกในการสร้างความเข้าใจ

แบบ จปฐ.2 เรียกว่า แบบสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานหมู่บ้าน ซึ่งจะ
ประกอบด้วยข้อมูล 2 กลุ่มคือ ข้อมูลสรุปของ จปฐ.1 และข้อมูลของหมู่บ้านที่ คปต.
จะเป็นผู้รวบรวม แล้วผนวกข้อมูลทั้งสองกลุ่มนี้ คำนวณผลออกมาเป็นร้อยละ เพื่อ

ประโยชน์ในการเทียบเกณฑ์ แบบสำรวจนี้เมื่อคำนวณข้อมูลแล้ว เก็บไว้เพื่อทบทวนตัวเลข
แบบ จปฐ.3 เรียกว่าแบบสรุปข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะเอาผล
สรุปจากแบบจปฐ.2 มาสรุปแล้วเทียบเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดในช่องแผน 5 ปี เพื่อสรุป
ภาพรวมว่าในเครื่องชี้วัด จปฐ.แต่ละเรื่องนั้น หมู่บ้านบรรลุเท่าไรในช่วงเวลาหนึ่ง และ
เทียบเกณฑ์แล้วบรรลุเป้าหมายในข้อใดบ้าง ซึ่งทั้ง คปค.และ กม.จะร่วมกันทำ แบบ
สรุปนี้จะเก็บที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด อย่างละ 1 ชุด

ทั้งนี้อาจจะสรุปโครงสร้างของแบบสำรวจทั้ง 3 นี้ ดังแสดงในภาพคือ

แบบ จปฐ.1	แบบ จปฐ.2	แบบ จปฐ.3
ใครสำรวจ กม. เป็นคนเก็บข้อมูลจาก ทุกครัวเรือน	ใครสำรวจ คปค. เก็บข้อมูลหมู่บ้านแล้ว รวบรวมข้อมูลจากแบบสรุป จปฐ.1 และทำการประมวล ผลข้อมูล หมู่บ้าน	ใครเป็นคนทำ คปค. ร่วมกับ กม. กรอกข้อมูล เพื่อสรุปความจำเป็นพื้นฐาน ของหมู่บ้านแล้วเทียบ เกณฑ์
เอาไปทำอะไร กม. เอาไปกรอกรวมในแบบ สรุป จปฐ.1 ก่อน แล้วมอบ แต่ละชุดให้ครัวเรือนเก็บ เพื่อรู้ผลประเมินเอง	เอาไปทำอะไร เอาผลที่ประมวลแล้วไปใช้ กรอกแบบ จปฐ.3	เอาไปทำอะไร เก็บไว้ที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดอย่างละ 1 ชุดเพื่อสรุป ภาพรวมว่าหมู่บ้านมีความเป็น อยู่อย่างไร อะไรที่เป็นปัญหา

ภาพ 1 สรุปโครงสร้างของแบบสำรวจ จปฐ. ชนิดต่าง ๆ

3.3 วิธีการใช้แบบสำรวจ อาจสรุปขั้นตอนที่สำคัญในการใช้ดังนี้คือ

3.3.1 ก่อนการสำรวจ มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- (1) คปค. ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และ/หรืออาสาสมัครที่จะเข้าร่วมเก็บข้อมูล และอธิบายถึงหลักการและวิธีการ
- (2) กม. จะทำความเข้าใจกับแบบสำรวจ จปฐ.1 และซักซ้อมความเข้าใจในการถามคำถาม
- (3) คปค. แบ่งความรับผิดชอบให้ กม. และอาสาสมัครโดย กม. 1 คน รับผิดชอบไม่ควรเกิน 10 ครัวเรือน เพื่อให้มีการใช้เวลาสอบถามไม่เกิน 7 วัน แล้วคปค. มอบแบบสำรวจ จปฐ. ตามจำนวนครัวเรือนที่รับผิดชอบ โดยอาจจะแบ่งเป็นเขตหรือเป็นคุ้ม ซึ่งจะยึดหลักของความสะดวกและใกล้เคียงกับบ้านของ กม. หรืออาสาสมัครที่จะไปสำรวจเป็นเกณฑ์

3.3.2 ระหว่างการสำรวจ มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

- (1) กม. และอาสาสมัครแยกย้ายกันไปตามครัวเรือนที่รับผิดชอบ และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ประกอบตามความจำเป็น
- (2) กม. และอาสาสมัครสัมภาษณ์ประชาชนตามคำถามของแบบ จปฐ.1 และตามที่ได้คำตอบทุกข้อ แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบสำรวจให้ครบถ้วน โดยใช้แบบสำรวจ 1 ชุด ต่อ 1 ครัวเรือน

3.3.3 หลังการสำรวจ มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- (1) กม. หรืออาสาสมัครทำการเทียบ เกณฑ์ของแต่ละครัวเรือนที่สัมภาษณ์มากับเกณฑ์ เป้าหมาย จปฐ. ที่กำหนดขึ้น
- (2) กม. หรืออาสาสมัครนำแบบสำรวจที่กรอกเรียบร้อยแล้วครัวเรือนละ 1 แผ่น มาร่วมกันกรอกข้อมูลรวมลงในแบบสรุป จปฐ.1 ตามคำแนะนำและตรวจสอบของ คปค.
- (3) คปค. นำแบบสรุป จปฐ.1 มากรอกลงในแบบ จปฐ.2 แล้วสำรวจข้อมูลของหมู่บ้านกรอกลงในแบบ จปฐ.2 ให้สมบูรณ์
- (4) คปค. ร่วมกัน กม. นำข้อมูลจากแบบ จปฐ.2 มาสรุปลงในแบบ จปฐ.3

แล้วร่วมกัน เที่ยบ เกณฑ์ของข้อมูลที่เก็บมาได้ กับ เกณฑ์เป้าหมายความจำเป็นพื้นฐานและ
ตรวจดูว่าข้อใด เข้า เกณฑ์บ้าง

(5) กม. จะร่วมกันกำหนดว่า เรื่องใดที่ไม่เข้าเกณฑ์ แสดงว่า เรื่องนั้น เป็น
ปัญหาที่แท้จริงของหมู่บ้าน และทุกปัญหามีความสำคัญเท่าเทียมกันที่จะต้องแก้ไข แต่
ความรุนแรงของปัญหาอาจจะมีระดับต่างกัน

(6) กม. จะต้องร่วมปรึกษาหารือกันโดยการสนับสนุนของ ฅปด. หาสาเหตุ
ของปัญหา วิธีการหรือโครงการที่จะแก้สาเหตุนั้น โครงการใดที่ชาวบ้านทำได้เองก็ร่วมกัน
ทำได้เลย โครงการใดต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ ก็นำข้อมูลลงไปกรอกในแบบฟอร์ม
กชช.1 หรือ กสช. (โครงการสร้างงานในชนบท)

(7) สภาตำบลจะเป็นผู้กั้นกรองโครงการตามความจำเป็น หรือตามความ
จำกัดของทรัพยากรและ เสนอต่ออำเภอและจังหวัด ตามลำดับ

4. ประโยชน์ของข้อมูลคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

ชุมชนและ เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถนำข้อมูลนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้คือ

4.1. ระดับหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านสามารถใช้ จปฐ. ในการ

4.1.1 วัดระดับคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนในหมู่บ้าน

4.1.2 กำหนดปัญหาความต้องการที่แท้จริงของหมู่บ้านได้ ชาวบ้านจะรู้ปัญหา
ของตนเอง เดิมทีชาวบ้านต้องการแค่นอน ไฟฟ้า สิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ไม่ยอมรับปัญหา
เด็กขาดสารอาหาร เมื่อมี จปฐ. เป็นเครื่องชี้บอกแล้ว ชาวบ้านจะเริ่มเรียนรู้ปัญหาของตน
เองอย่างแท้จริง ถ้าชาวบ้านยอมรับในปัญหาการแก้ปัญหาด้วยตัวของ เขาเองก็จะง่ายยิ่ง
ขึ้น

4.1.3 เป็น เป้าหมายในการพัฒนาทั้งในระดับครอบครัว และหมู่บ้านจาก
จปฐ.1 และ จปฐ.3 จะทำให้รู้ว่าครอบครัวและหมู่บ้านขาดอะไรบ้าง จะมี เป้าหมายพัฒนา
อะไรก่อนหลัง

4.1.4 ระดมทรัพยากรในหมู่บ้านมาช่วยกันพัฒนา ไม่ต้องรอความช่วยเหลือ

จากรัฐเพียงอย่างเดียว

4.1.5 ติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการพัฒนา

4.1.6 ส่งเสริมกระบวนการความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมให้มีการ
ประชุมอภิปราย แลกเปลี่ยนทัศนคติปัญหาด้วยมติของคนกลุ่มมาก

4.2 ระดับตำบล สภาตำบล และ ศปค.สามารถใช้อิทธิพล จปฐ. ในการ

4.2.1 ประกอบการพิจารณาจัดสรรโครงการต่าง ๆ เช่นโครงการ
กศน. หรือโครงการต่าง ๆ ในระบบของ กศช.

4.2.2 ทำกรอบแผนตำบล ทั้งแผน 5 ปีและแผนประจำปี และทำให้แผน
ตำบลตรงกับความ เป็นจริงมากขึ้น เพราะได้ข้อมูลจากการสำรวจจริง

4.2.3 ประสานงานกันได้อย่างจริงจังระหว่าง เจ้าหน้าที่ของรัฐทุก
กระทรวงทบในระดัตำบล เพราะต่างมีภาระต้องนำนโยบายมาแปร เป็นการปฏิบัติลงสู่พื้น
ที่ เมื่อมี จปฐ. แล้ว ทุกหน่วยงานจะดำเนินงานตามกระบวนการแก้ไขปัญหามาพร้อมๆ กัน
เกิดการประสานงานกันตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลไปจนถึงการประเมินผล

4.2.4 ติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของการพัฒนา

4.3 ระดับอำเภอและจังหวัด

4.3.1 ทำกรอบนโยบาย แผนงาน/โครงการ เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากร
เป็นไปอย่างยุติธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุด

4.3.2 เกิดการประสานงานกันอย่างจริงจังระหว่าง เจ้าหน้าที่กระทรวง
ต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติงานในหมู่บ้าน และเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากข้อมูล จปฐ. เป็นข้อมูล
มูลพื้นฐานร่วมกัน เดิมแต่ละสายงาน แต่ละกระทรวงยังมีคนนโยบายและสายงานของตัวเอง
เมื่อมี เป้าหมายการพัฒนาาร่วมกัน ก็จะสามารถประสานงานกันได้ง่ายขึ้น

4.3.3 ติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของการพัฒนา

4.4 ระดับกระทรวงและส่วนกลาง สามารถใช้อิทธิพล จปฐ. ในการ

4.4.1 กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

306.361

105213

77410

พ. ๒

4.4.2 จัดสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรมและทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ใน
ขณะที่หมู่บ้านในเมือง หรือเขตเมือง ถ้าเข้าเกณฑ์หรือเลยเกณฑ์ จปฐ.แล้ว ก็จะถูกคัด
ทรัพยากรลงบ้าง ไปเพิ่มให้หมู่บ้านที่ยังไม่เข้าเกณฑ์ เพื่อพัฒนาให้เข้าเกณฑ์ได้เร็วขึ้น ทำ
ให้ช่องว่างระหว่างประชาชนแต่ละแห่งนั้นแคบลง

4.4.3 ประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือภายในหน่วยงานเดียวกัน เพื่อ
ลดความซ้ำซ้อนขณะเดียวกัน ก็เป็นการสร้างระบบสนับสนุนซึ่งกันและกัน

4.4.4 ติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของการพัฒนา

ประเทศไทยได้มีการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมอย่างมีแผนตลอดมา ซึ่งถือได้ว่า
ประสบความสำเร็จในการ เสริมสร้างความก้าวหน้าทาง เศรษฐกิจโดยส่วนรวม แต่ยังไม่ได้
ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทหมดไป และบางปัญหากลับทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ขอบเขตของอัน
หนึ่งในการพัฒนาชนบทของไทยคือ ไม่สามารถนำหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้
อย่างจริงจัง แม้ว่าหลักการของการพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 จะได้รับการ
เปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติ ในด้านการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา
ชนบทบ้างในระดับหนึ่งก็ตาม แต่การดำเนินการก็เป็นเพียงอยู่ในขั้น เริ่มต้น และยังคงอยู่ในวง
จำกัด จำเป็นต้องดำเนินการต่อไปและขยายการดำเนินการให้กว้างขวางและครอบคลุม
ประชากรในชนบทให้มากยิ่งขึ้น (ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ 2530:8-9)

การพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-
2534) ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 2 ประการคือ ประการแรก มุ่งเน้นให้มีการขยายขอบ
เขตการพัฒนาชนบทให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยจะนำเอาปัญหาของคนในชนบทที่เผชิญอยู่
จริงมากำหนดพื้นที่ปฏิบัติการ ประการที่สอง มุ่งเน้นให้ประชาชนได้ เข้ามามีบทบาทและมี
ส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อลดบทบาทและกิจกรรมของ
ภาครัฐลงในส่วนที่ประชาชนสามารถ จะดำเนินการเองได้ และช่วยตนเองได้ นอกจากนี้
แผนมหาดไทยฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดนโยบายมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่
และการประกอบอาชีพของประชาชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรประชาชน และให้
ความสำคัญเพิ่ม เติมในส่วนของกลยุทธ์ในการพัฒนาที่ยึดปัญหาในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก (สุวนัย

ทองนพ 2531:41)

ความสำเร็จของการพัฒนาชนบทแนวใหม่ จึงขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นฝ่ายสนับสนุน ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อจะมั่นใจได้ว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ นั้นจะสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

5. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานนั้น ควรจะต้องศึกษาให้เข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและแนวความคิดต่าง ๆ ดังนี้คือ

5.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.2 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

5.3 ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม

5.4 แนวความคิดการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาชนบทฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)

5.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า COMMUNITY PARTICIPATION , COMMUNITY INVOLVEMENT , POPULAR PARTICIPATION , PEOPLE PARTICIPATION ความหมายของคำทั้ง 4 เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ความลึกซึ่งอาจจะแตกต่างกัน COMMUNITY INVOLVEMENT คงจะให้ความหมายที่ลึกซึ้งกว่าคำอื่น ๆ เพราะสิ่งที่พึงปรารถนานั้นมิใช่เพียงแต่ชุมชนเข้ามาร่วม ซึ่งดูเหมือนว่า ชุมชนเป็นฝ่ายถูกกระทำ แต่ควรเป็นกลไกและกระบวนการ ที่จะสามารถให้ประชาชนเข้ามาเป็นเจ้าของ เกี่ยวข้องในโครงการและกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ตลอดจนมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจ เจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาให้เท่านั้น (ชินินทร์ เจริญกุล 2526:10)

จากข้อสรุปและข้อเสนอแนะการประชุม เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน
นโยบายและกลวิธี ในวันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ 2527 จัดโดยศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข ได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนว่า

การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความ
สามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการไว้ และการกระจายทรัพยากรและ
ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทางเศรษฐกิจและสังคมตาม
ความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนควรรู้
พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคน
อย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ 2527:2)

อดิน ระพีพัฒน์ (2527 :320) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนว่า หมายความว่า ให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่าง ไม่ใช่ถูก
กำหนดให้เข้ามาช่วยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

อะลาสแตร์ ที ไวท์ (Alastair T.White ,1982 :18) ได้ให้คำจำกัด
ความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบไปด้วย 3 มิติด้วยกันคือ มิติที่หนึ่ง การ
มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไรควรทำและควรทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละ
ในการพัฒนาการ ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผล
ประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ลี เจ แครี่ อีดีเตอร์ (Lee J. Cary
Editor ,1976 :144) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม ไว้เป็น 5 รูปแบบคือ เป็นสมาชิก
เป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม เป็นสมาชิกผู้ร่วมบริจาคเงิน เป็นกรรมการ และเป็น
ประธาน

กรรณิกา ชมดี (2524:13) ได้สรุปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10
แบบคือ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน การมี
ส่วนร่วม เป็นผู้บริจาค การมีส่วนร่วม เป็นผู้ริเริ่มหรือผู้ริเริ่ม การมีส่วนร่วม เป็นผู้ใช้แรง

งาน การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ไพรัตน์ เตะะรินทร์ (2527:6-7) ได้สรุปการมีส่วนร่วมเป็น 8 กิจกรรมคือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าความต้องการ ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรของชุมชนที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานและกิจกรรมที่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดย เอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรค ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(2523:23-24 272-273 276-277) ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวชนบท ตัวเจ้าหน้าที่และระบบราชการ ที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมว่า

1. ในอดีต สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความมั่นคง จึงไม่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำก็เพียงพอแต่การยังชีพ ชาวชนบทจึงขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีแต่การทำงานร่วมกัน เป็นครั้งคราวเท่านั้น

2. ชาวชนบทมีทัศนคติในแนวทางลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งจะยอมรับความคิดริเริ่มหรือของแปลกใหม่ ก็ต่อเมื่อเห็นว่าจะได้ประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น

3. ชาวชนบทไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้า รวมทั้งไม่ชอบโต้เถียงกับคนภายนอก เขาจึงรับทุกอย่างโดยไม่คัดค้าน แต่ในใจอาจจะไม่เห็นด้วย เมื่อถึงเวลาดำเนินการ เขาจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมหรือ เข้าไปคอนแรกแล้วขาดหายไป

4. นโยบายในระบบราชการมักมาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากลำบากที่ผู้ปฏิบัติงานในชนบท จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการเอง เมื่อระบบการบริหารงานถูกสั่งการมาจากเบื้องบน การประสานงานของเจ้าหน้าที่ระดับสนามของแต่ละกรม จึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก แนวทางการมีส่วนร่วมของชาวชนบทที่เจ้าหน้าที่แต่ละฝ่าย เข้าใจจึงแตกต่างกัน และการดำเนินงานก็แตกต่างกันตามไปด้วย

5. เจ้าหน้าที่ราชการมีแนวโน้ม ชอบทำงานในสำนักงาน โดยเฉพาะงานด้านเอกสารที่จะเสนอผู้บังคับบัญชามากกว่างานสนาม อันเนื่องมาจากการที่ราชการต้องปฏิบัติหน้าที่ตอบสนองเบื้องบน ซึ่งจะมีผลต่อระบบการให้ความคิดความชอบ ความเข้าใจชนบทและข้อมูลของชุมชนอย่างแท้จริงจึงเป็นไปได้ยาก จึงไม่สามารถกระตุ้นชุมชนให้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

6. เจ้าหน้าที่บางคน บางหน่วยงาน ยังมีความคิดไม่ต้องการให้ชาวชนบทร่วมมือกัน และรวมตัวกันอย่างจริงจัง เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้ปกครองชาวบ้านได้ยากขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงทัศนคติที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

นอกจากนี้ ชรินทร์ เจริญกุล (2526:19-25) ยังได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยไว้ดังนี้คือ

1. ปัจจัยด้านชุมชนเอง จะขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิศาสตร์และนิเวศวิทยาของชุมชน (ได้แก่ระยะทางการตั้งถิ่นฐานใกล้-ห่าง ลักษณะการกระจาย อาชีพ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน (หมู่บ้านที่ตั้งมาเป็นเวลานาน จะรักษาความเป็นกันเองและมีความสัมพันธ์กันมากกว่า) โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน (ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนทั้ง เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)

โครงสร้างทาง เศรษฐกิจของสังคม (คนจนมากก็อาจหาโอกาสไปร่วมด้วยน้อย) โครงสร้างทางอำนาจภายในชุมชน (ผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ) รวมทั้งกลุ่มพลังแฝงในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารของรัฐ ได้แก่ อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่จากส่วนกลาง การดำเนินงานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ มุ่งที่จะให้เกิดผลในระยะเวลาอันสั้น เจ้าหน้าที่ต่างกรม กอง ขาดการประสานงานที่ดี

กล่าวโดยสรุปแล้ว สาเหตุที่ทำให้ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควรคือ

1. ประชาชนยังไม่เกิดแนวคิด (concept) ในการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ยังไม่ตระหนักในปัญหาสุขภาพและการดูแลสุขภาพตนเอง

2. รัฐให้แนวคิดแก่ชุมชนในการพึ่งพารัฐมาตั้งแต่อดีต ถึงแม้ปัจจุบันนี้รัฐจะพยายามเปลี่ยนแนวคิด โดยให้ประชาชนพึ่งตนเองให้มากที่สุด แต่บางหน่วยงานของรัฐก็ยังให้แนวคิดในการพึ่งพารัฐอยู่ เนื่องจาก เงื่อนไขของการงบประมาณ

3. สภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในด้าน เศรษฐกิจและสังคม (สาเหตุนี้อาจลดความสำคัญลง ถ้าประชาชนมีแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันโรค ตระหนักในปัญหาสุขภาพและการดูแลสุขภาพตนเอง)

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความสำคัญในการติดต่อประสานงานกับผู้บังคับบัญชา มากกว่าประชาชน ดังนั้นจึงมีโอกาสกระตุ้นประชาชนให้มีส่วนร่วมน้อย

5. เทคโนโลยีที่ใช้ในปัจจุบันนี้ ยังไม่เหมาะสมกับชุมชนเพียงพอ

แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนในการตัดสินใจยอมรับแนวคิดใหม่

อีเวอเร็ท เอ็ม โรเจอร์ (Everett M. Roger โดยชินนทร์ เจริญกุล, 2526:31) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนในการตัดสินใจยอมรับแนวคิดใหม่นั้น มีอยู่ 5 ขั้นตอนสำคัญคือ

1. การตระหนักในแนวคิดใหม่ (Awareness) เช่น การได้รับทราบข่าวสารที่ไม่เคยรู้มาก่อน

2. เกิดความสนใจในแนวคิดใหม่นั้น (Interest) เมื่อถึงขั้นนี้ผู้ได้รับข่าว

สาร ก็จะพยายามหาข่าวเพิ่มเติม

3. การประเมินค่าแนวความคิดใหม่ (Evaluate) จะเป็นขั้นตอนของการ
ซึ่งนำหนักดูระหว่างของเก่ากับใหม่ ว่าอะไรจะให้ประโยชน์กับคนมากกว่ากัน

4. การทดลอง (Trial) หากเห็นว่าของใหม่ดีกว่าก็จะไปทดลองดู หาก
ทดลองแล้วพอใจก็จะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือ

5. การยอมรับ (Adoption) ซึ่งจากการทดลองทำดูแล้วพอใจก็จะยอมรับ
แต่ถ้าไม่พอใจก็จะปฏิเสธ

2.2 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

แมค เวเบอร์ (Mac Weber โดยงานส์ อคิวัฒน์สิทธิ์ (2523:63) ศึกษา
เรื่องการกระทำของมนุษย์ และได้คำจำกัดความการกระทำ ว่าเป็นการรวมทั้งที่เป็นแบบ
เปิดเผยและลึกลับ มีลักษณะของการกระทำดังนี้คือ

1. การกระทำที่มีเหตุผล เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่
จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง
เศรษฐกิจและสังคม

2. การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสม
เช่นกัน เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิต มีความสมบูรณ์พร้อม การกระทำเช่นนี้มุ่งไปใน
ด้านจริยธรรม ศาสนา และทางศีลธรรม ส่วนอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็น
ระเบียบในชีวิตทางสังคม

3. การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดย
ยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลักในพฤติกรรม การกระทำตามประเพณีไม่
คำนึงถึงเหตุผล

4. การกระทำที่แฝงไว้ด้วยความเล่ห์หา การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์
และความผูกพันทางจิต ระหว่างผู้กำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ การกระทำ
เช่นนี้ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากเรื่องส่วนตัว

วิลเลียม คันทิว รีคเตอร์ (William W. Reeder โดยฉฉฉฉ วุฒิศาสตร์ ,2526) ได้อธิบายว่า การกระทำทางสังคม ประกอบไปด้วยกลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยเดียว และได้อธิบายถึงเหตุผลของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์ (Goals)
2. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Belief Orientation)
3. ค่านิยมมาตรฐาน (Value Standard)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
5. ความคาดหวัง (Expectation)
6. ความผูกพัน (Commitments)
7. แรงเสริม (Force)
8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

รีคเตอร์ ได้แยกรูปแบบการกระทำของสังคม ของบุคคลไว้เป็น 4 รูปแบบคือ

1. ความคิดเห็น (Opinions)
2. อารมณ์หรือความรู้สึก (Sentiments)
3. การคาดคะเนพฤติกรรม (Hypothetical Action)
4. พฤติกรรมที่แสดงออก (Gross Behavior)

นอกจากนี้ รีคเตอร์ ยังได้ให้คำอธิบายถึงปัจจัย หรือ สาเหตุ ที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมไว้ดังนี้

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมของแต่ละคน ซึ่งมีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
2. บุคคลหรือองค์กรจะตัดสินใจ หรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจเองได้คิดว่ามันสอดคล้อง หรือตรงกับปัญหาหรือสถานการณ์นั้น ๆ

3. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจได้ให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผล หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

5. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ไม่ใช่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งหรือทั้งหมด

6. ในการตัดสินใจ กลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส

7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้น ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้

8. สำหรับกรณีเฉพาะบางอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม จะมีบ่อยครั้งที่จะมีทางเลือกหลายทาง เพื่อที่จะตอบสนองต่อการกระทำนั้น ๆ

9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจจะเลือกทางใดทางหนึ่ง

10. เหตุผลที่จะตัดสินใจ สามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

2.3 ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม

อับราฮัม เอ็ม มาสโลว์ (Abraham M. Maslow, 1954:90) ได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจของมนุษย์ โดยมีแนวคิดว่า ความต้องการของมนุษย์เกิดขึ้นเป็นขั้นตอน ถ้าความต้องการอันหนึ่งได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการถัดไปที่สูงกว่าก็จะเกิดขึ้น แต่ถ้าความต้องการแรก ๆ ยังไม่ได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะไม่เกิดความต้องการขั้นต่อไป ความต้องการนี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย ถือเป็นความต้องการขั้นแรกสุด
2. ความต้องการทางด้านความปลอดภัย
3. ความต้องการทางด้านสังคมหรือความรักหรือการยอมรับ เป็นพวกต้อง
4. ความต้องการมีชื่อเสียงมีฐานะเด่นทางสังคม
5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด ต้องการแสดง

ความสามารถของตนเองให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

ส่วน แอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer โดย เทพนม เมืองแมน และสรวง สุวรรณ, 2529 :26) ผู้สร้างทฤษฎีการจูงใจ E.R.G. ได้จำแนกความต้องการออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต

ความต้องการที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ รวมความต้องการทางด้านกายภาพกับความต้องการทางด้านความปลอดภัยทางด้านวัตถุ ที่อธิบายถึงความต้องการสองขั้นตอนแรกในทฤษฎีการจูงใจของ มาสโลว์ เข้าไว้ด้วยกัน

2. ความต้องการความสัมพันธ์ คือ

ความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น กับสมาชิกภายในครอบครัว กับเพื่อนร่วมงาน กับเพื่อน กับบุคคลที่ตนเองมีความเกี่ยวพันด้วย ความต้องการนี้ตรงข้ามกับความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต ความพอใจของพวกเขาจะขึ้นอยู่กับการแบ่งส่วนซึ่งกันและกัน ความเข้าใจร่วมกัน และอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

3. ความต้องการความเจริญก้าวหน้า

ความต้องการนี้เป็นผลจากการที่บุคคล เขามีส่วนร่วมอย่างจริงจังกับสภาพแวดล้อมของเขา ความพอใจในการเจริญก้าวหน้านี้ได้มาจากการที่บุคคลนั้น เผชิญปัญหา ในสภาพแวดล้อมที่ทำให้เขาได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ หรือได้พัฒนาความสามารถให้เพิ่มมากขึ้น

วิคเตอร์ เอช วูม และสตีเฟน เจ อคัมส์ (Victor H. Vroom และ Stacy J. Adams โดย เทพนม เมืองแมน และสรวง สุวรรณ, 2529:29) มีแนวความคิดว่า คนเราทุก ๆ คนมีความคาดหวังต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากผลของการกระทำที่เขาได้ทำขึ้น มากไปกว่านั้น คนทุก ๆ คน ต่างก็มีความชอบในผลลัพธ์ชนิดต่าง ๆ แยกต่างหากด้วยบุคคลเหล่านี้ อาจ จะ เลือกวิธีการดำเนินการเพียงอย่างเดียวที่เขาคิดว่าดีที่สุด จากทางเลือกหรือจากวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ที่มีอยู่ วูม ได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจในการทำงานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดความเข้าใจในขบวนการของการจูงใจ ตัวแปรพื้นฐานในขบวนการนี้ได้แก่ ความคาดหวัง (Expectancies) ผลลัพธ์ (Outcomes) ความเกี่ยวเนื่องของการทำงานที่มีต่อผลลัพธ์ (Instrumentalities) คุณค่า (Valences) และการเลือก

การศึกษาทฤษฎีความคาดหวัง ทำให้เกิดความเข้าใจถึงแรงจูงใจ ที่จะให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ และเข้าใจถึงอิทธิพลของหน่วยงาน ที่จะมีต่อพฤติกรรมการจูงใจของผู้ทำงาน การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม จะให้ผลในการทำนายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมได้

ทฤษฎีการจูงใจของ เฟรดเคอร์ลิก เฮลส์เบอร์ก (Frederick Herzberg โดย เทพนม เมืองแมน และสริง สุวรรณ, 2529:37) ได้สรุปการศึกษาของเขาไว้ว่า องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพอใจงาน จะไม่เหมือนกับองค์ประกอบที่นำไปสู่ความไม่พอใจงาน

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพอใจงานคือ ความสำเร็จ การได้รับการยกย่อง ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ การมีโอกาสก้าวหน้า ในองค์ประกอบเหล่านี้ จะทำให้ไม่พอใจในการทำงานหรือการมีส่วนร่วม แต่ถ้าหากมีองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว จะทำให้เกิดความพอใจในการทำงานนั้น ๆ

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความไม่พอใจงานคือ นโยบายและการบริหารขององค์การ การนิเทศงาน- เทคนิคของการทำงาน เงินเดือนหรือค่าจ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสภาพของการทำงาน ในองค์ประกอบเหล่านี้ ถ้าขาดแล้วจะทำให้เกิดความไม่พอใจงาน แต่ถ้าหากมีหรือได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างพอเพียง ความไม่พอใจก็จะหายหรือหมดไป แต่ก็จะไม่สร้างหรือมีผลทำให้เกิดทัศนคติทางด้านบวกหรือแรงจูงใจขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบนี้เป็นเพียงองค์ประกอบส่งเสริม เป็นองค์ประกอบที่ไว้เพื่อป้องกัน การเกิดความไม่พอใจ เพราะสามารถจะป้องกันความไม่พอใจไม่ให้เกิดขึ้นได้ แต่จะไม่ทำหน้าที่ เป็น เครื่องเสริมสร้างส่วนบุคคลในการที่จะจูงใจบุคคล ให้เข้าร่วมในการดำเนินงานให้มีผลผลิตหรือบริการในระดับที่สูงขึ้นได้ ดังนั้น เฮลส์เบอร์ก ได้ชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบนี้ จะสามารถนำบุคคลไปสู่จุดของการเป็นกลางเท่านั้น

เพทชาย วิเศษจนกิจ (2520:42) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความคาดหวัง ประโยชน์ที่จะได้รับจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มในโครงการสารภี-ขี้มุง" ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มมีความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการโดยพบ ร้อยละ 83.7 ต้องการที่จะได้รับเงินทุน ร้อยละ 89.5 ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 93.8 ต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านการตลาด

ส่วนความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์ทางด้านสังคม โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้น พบว่า ร้อยละ 82.2 ต้องการที่จะมีเกียรติ ร้อยละ 94.2 ต้องการมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน ร้อยละ 90.3 ต้องการที่จะมีสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่

ประพันธ์ บรรลुकิลป์ (2531:ก) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการงานสาธารณสุขมูลฐาน ของจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ในหมู่บ้านลำหลังนั้นพบว่า ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้านรายได้ของประชาชนตลอดปี จำนวนที่ดินถือครอง สัมพันธภาพของผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน ความแตกต่างของทัศนคติต่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องถิ่นนั้น มีความแตกต่างกับการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สำหรับสาเหตุของการเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินการงานสาธารณสุขมูลฐานนั้น พบว่าสาเหตุสำคัญที่สุดคือ การมีความรู้ความเข้าใจในงานสาธารณสุขมูลฐาน ส่วนสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุดคือ ไม่มีเวลา เพราะต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพ

สำนักงานพัฒนาชุมชน เขต 3 (2524:อค์สำเนา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน พบว่า กลุ่มประชาชนที่มีฐานะ เศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่า จะมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่ำ

จากรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลขี้ม่วง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้กล่าวถึงลักษณะของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนามีดังนี้คือ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูง มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อย สมาชิกกลุ่มที่เป็นชายมีส่วนร่วมมากกว่าหญิง ผู้มีระดับการศึกษาสูงมีส่วนร่วมมากกว่าระดับการศึกษาต่ำ บุคคลที่สมรสแล้วและเป็นหัวหน้าครัวเรือนเข้ามาร่วมเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีรายได้ครอบครัวต่อปีสูง มีที่ดินถือครองทำกินมากมีส่วนร่วมมากกว่า เศรษฐกิจด้อยกว่า บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในหมู่บ้าน เป็นเวลานานกว่า 20 ปี และปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วม เป็นสมาชิกในโครงการคือ ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นสิ่งที่มีเกียรติที่ได้ เป็นสมาชิก อิทธิพลจูงใจจากเพื่อนบ้าน (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

2519:66-80)

สงวน บิดยารัมภพงษ์ และ กิตติ พิทักษ์นิตินันท์ (2526:16) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นของงานสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาจาก 46 หมู่บ้าน ในคำเขื่อนราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผลสำเร็จของงานสาธารณสุขมูลฐานมีผลแปรเปลี่ยนตามปริมาณการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐานนั้น ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอันดับแรกคือ ประสิทธิภาพของการทำงานมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหาร ซึ่งรับผิดชอบงานสาธารณสุขมูลฐานนั้น องค์ประกอบที่สำคัญรองลงไปคือ ประสิทธิภาพ การดำเนินงานของ ผสส. กสม. ที่รับผิดชอบดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน ส่วนจำนวนเงินในแต่ละหมู่บ้านที่ใช้ในการร่วมกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน

รุจิรัตน์ คุณสกุล (2530:29) สรุปการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกองทุนพัฒนาหมู่บ้านในจังหวัดอุตรดิตถ์ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจะขึ้นอยู่กับผลประโยชน์โดยตรงที่เขาได้รับ เท่านั้น

6. เทคนิคการดึงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต (กุหลาบรัตนสังธรรม 2531:20-23)

จากการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีการกระทำทางสังคม ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจสรุปถึงเทคนิคการดึงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานดังนี้คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

1. สร้างแรงจูงใจในการทำงาน ตามแนวทฤษฎีการจูงใจ Frederick Herzberg กล่าวคือ พยายามเสริมสิ่งที่สร้างความพอใจในงาน โดยให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบในงานเต็มที่ เป็นผู้วางแนวทางในการดำเนินงาน ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนที่ตนรับผิดชอบ แสดงให้เจ้าหน้าที่เกิดความรู้สึกว่างานและตัวเขามีความสำคัญ ประสพการณ์ใหม่ งานที่ทำทลายความสามารถ การได้รับการยกย่องนับถือ ทั้งจาก

ผู้บังคับบัญชาและจากชุมชนรวมทั้งวงการที่เกี่ยวข้องทั่วไป ความรู้สึกที่ได้รับผลสำเร็จ การยอมรับ โอกาสสำหรับความก้าวหน้าและความเจริญเติบโตทางด้านศักยภาพของบุคคล ส่วน เป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้กับเจ้าหน้าที่

2. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่ ทั้งในด้านทักษะทางด้าน วิชาการ การสาธารณสุข และทักษะเทคนิคการสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้าน เข้ามามี ส่วนร่วม เทคนิคในการถ่ายทอด เทคนิคในการติดตามงาน นิเทศงาน โดยไม่ทำให้ ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าถูกยึดเยียดให้ทำ แต่ต้องให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าจะอยากทำ และมี ที่เลี้ยงที่มีความรู้ความสามารถ (เจ้าหน้าที่) อยู่ เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือได้ทัน ต่อความต้องการ

3. พัฒนาทักษะในการเป็นผู้นำ และทักษะในการพัฒนาสังคมในชุมชน

4. เจ้าหน้าที่ จะต้องระลึกอยู่เสมอว่า การดำเนินงานกับชุมชนจะประสบ ผลสำเร็จได้ เป็นอย่างดีนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องทำตนให้เป็นที่เชื่อถือแก่ประชาชน เพราะ ความรู้สึกเลื่อมใส ความรัก และการยอมรับของประชาชน จะทำให้ประชาชนเกิด ความรู้สึกอยากเข้าร่วมและ เกรงใจที่จะไม่ เข้าร่วม ความรู้สึกที่ดีเหล่านี้ จะ ช่วยขจัดปัญหา อุปสรรค และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่มีคขวางต่อการมีส่วนร่วมของ ชุมชนได้ เป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่สอง เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับตัวประชาชน

1. กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมและดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชนเอง โดยใช้แนวความคิดของ Roger ให้ชุมชนได้รับข่าวสารที่ถูกต้องตามแนวทางการพัฒนา ชนบทแนวใหม่ จะช่วยให้ชุมชนตระหนักในแนวความคิดใหม่ และเกิดความสนใจหาข้อมูล เพิ่มเติมในแนวความคิดใหม่นั้น (เจ้าหน้าที่สามารถที่จะ เสริมข้อมูลทางวิชาการในจุดนี้ได้) เมื่อชุมชนได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ มากพอสมควรแล้ว ก็จะเกิดการประเมินค่าหรือตั้ง น้าหนักดูระหว่างแนวความคิดเก่ากับแนวความคิดใหม่ว่า อะไรจะให้ประโยชน์มากกว่ากัน เมื่อชุมชนเกิดการประเมินค่าแล้วพบว่าแนวความคิดใหม่ดีกว่า ก็จะลองทดลองทำดู (เจ้าหน้าที่มีส่วน เสริมในจุดนี้มากก็ คือ คอยสนับสนุนให้กำลังใจ ให้ชุมชนสามารถ

ทดลองทำในสิ่งนั้นให้ประสบผลสำเร็จ) หากชุมชนทดลองแล้วพอใจก็จะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือ การยอมรับการดำเนินงานการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน แต่ถ้าชุมชนทดลองทำคุณแล้ว (เจ้าหน้าที่ละ เลขาไม่สนับสนุนในจุดนี้) ชุมชนไม่พอใจก็จะปฏิเสธการมีส่วนร่วมใน ๆ หน้าที่ ซึ่งเมื่อปฏิเสธแล้ว การกระตุ้นให้สมัครใจจะเป็นการยากลำบากของเจ้าหน้าที่และคนที่เกี่ยวข้องมากขึ้น เป็นทวีคูณ

2. สนับสนุนให้ประชาชน เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เมื่อประชาชนเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วม และตัดสินใจรวมพลังกันเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่จะต้องพร้อมที่จะให้คำปรึกษา เมื่อประชาชนเผชิญปัญหาที่ยากเกินกว่าที่จะสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องให้คำปรึกษา แนะนำความรู้และ เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการแก้ไข ซึ่งจะช่วยให้ประชาชน เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เพราะสามารถแก้ปัญหาอุปสรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะเกิดความภูมิใจในความสำเร็จของตน และพอใจกับผลลัพธ์ที่ได้คือ การมีสุขภาพดีของตนเองและครอบครัว

3. การพัฒนาทักษะของประชาชนด้านการจัดการ ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ดังนั้นจึงควรต้องได้รับความรู้และพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการ เช่นการบริหารกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และวิธีการประเมินผลการดำเนินงาน การตรวจสอบกิจกรรมกลุ่ม การจัดการด้านความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ แนวทางการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน การจัดระเบียบของชุมชนและการบริหารจัดการนี้ นับเป็นจุดวิกฤตอันหนึ่งที่จะทำให้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นหรือล้มเหลว การจัดระเบียบของชุมชนนี้ เปรียบเสมือนกติกาและวินัยต่าง ๆ ซึ่งจะต้องเป็นข้อตกลงกันระหว่างสมาชิกของชุมชน และให้มีการควบคุมตนเองให้สมาชิกพิจารณาถึงสิทธิ ควบคู่ไปกับหน้าที่ความรับผิดชอบด้วย ไม่ว่าต้องการสิทธิของตนแต่เพียงอย่างเดียว

การพัฒนาทักษะของประชาชนในด้านนี้ ต้องอาศัยความพยายามอย่างมาก และต้องใจเย็นพอควร เพราะลักษณะ"ทำใจตามใจคือไทยแท้" ก็ยังคงเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ทั่วไป อย่างไรก็ตามก็หวังกลุ่มย่อยต่าง ๆ ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการ

พัฒนาอย่างเสมอหน้ากัน ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำของเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้ว ก็ยังมี
ใจได้ว่า จะมีการควบคุมวินัยของกลุ่มโดยสมาชิกในชุมชนเอง โดยเฉพาะในชนบทชาว
บ้านส่วนใหญ่ก็รู้จักกันดี เป็นเครือญาติกัน ดังนั้น หากเราตระหนักถึงความสำคัญด้านการ
จัดการแต่ต้น และพยายามเสริมสร้างทักษะด้านนี้ให้ชาวบ้าน ก็มั่นใจได้ว่าชาวบ้านจะยึด
มั่นในกติกาที่วางไว้และพร้อมที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ ขอเพียงแต่ว่าเจ้า
หน้าที่จะต้องพยายามให้ชุมชนควบคุมกันเองให้มากขึ้น

4. การสร้างข่าวสารภายในชุมชน และระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชน
ประเดีมนั้นถือว่าสำคัญมาก และควรจะต้องกระตุ้นให้เกิดข่าวการข่าวประจำหมู่บ้านขึ้นตั้ง
แต่ต้น ข่าวสารการพัฒนาควรจะได้กระจายอย่างทั่วถึง และถูกต้องไม่บิดเบือนไปจากต้น
ตอของข่าว ลักษณะการแพร่ข่าวก็ควรจะเป็นลักษณะการสื่อความหมายสองทาง มากกว่า
การให้ข่าว ทั้งนี้เพื่อคณะกรรมการหมู่บ้านหรือองค์กรอื่น ๆ ได้รับข้อมูลสะท้อนกลับ ที่จะ
ทำให้ทราบถึงความรู้สึก ความต้องการ ปัญหา ข้อข้องใจต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน
และเป็นการควบคุมติดตามตลอดจนการประเมินผลงานเป็นระยะ ๆ ด้วย ข้อดีของการส
ร้างข่าวสารคือ ทำให้ผู้ได้รับข่าว เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
เรามักจะพบว่า ข่าวสารต่าง ๆ ไม่กระจุกอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อต้องการ
ความช่วยเหลือด้านแรงงาน ผู้นำก็จะไปกะเกณฑ์ให้ชาวบ้านมาร่วม โดยที่อาจจะให้
เหตุผลหรือไม่ให้เหตุผลของการกระทำ ทำให้ชาวบ้านไม่เห็นผลของการพัฒนาเท่าที่ควร
และหากเกิดเหตุการณ์ เช่นนี้บ่อยครั้ง เขา ชาวบ้านก็จะเกิดความรู้สึก "พวกเขา"
"พวกเรา" ข้อดีที่สองคือ การสร้างข่าวการสื่อข่าวภายในชุมชน จะทำให้ชาวบ้าน
ทราบการเคลื่อนไหวของชุมชนตนเอง ชาวบ้านแต่ละคนอาจจะมีการเสนอแนะที่เป็น
ประโยชน์แก่ชุมชนของตน ข้อดีข้อที่สามคือ การแพร่ข่าวด้านการพัฒนาจากภายนอกชุมชน
จะทำให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวมากขึ้น

7. บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตในหมู่บ้าน มีอยู่ 2 กลุ่มบุคคล
ที่เกี่ยวข้องมากที่สุดคือ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.)

และคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) ซึ่งบุคคลทั้ง 2 กลุ่มนี้มีบทบาทดังนี้คือ

7.1 คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล(คปต.)

คปต. เป็นองค์กรร่วมระหว่างฝ่ายประชาชน 3 คน มีกำนัน(ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงาน) ราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิ และราษฎรที่มีความรู้ความชำนาญทางช่าง กับฝ่ายข้าราชการ 4 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก ที่ปฏิบัติงานอยู่ในระดับตำบล มีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งสิ้น 7 คน เป็นองค์กร คปต. มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือ สนับสนุนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของสภาตำบล ให้บังเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้โดยมีหน้าที่หลัก 3 ประการคือ

7.1.1 ให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินงาน ตามโครงการที่สภาตำบลเป็นผู้ดำเนินการ หรือได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการ

7.1.2 ช่วยเหลือสภาตำบลในการตรวจสอบความเป็นไปได้ของโครงการในด้านเทคนิคและค่าใช้จ่ายของโครงการ

7.1.3 ดำเนินการอื่นใด ตามที่ทางราชการและสภาตำบลมอบหมาย บทบาทหน้าที่ 3 ประการดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นบทบาทหลักของ คปต. ที่พึงปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว คปต. จะต้อง มีบทบาทหน้าที่อื่น ๆ อีก ดังนี้(กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2527:24-25)

7.1.4 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของหมู่บ้านและตำบลไว้พร้อม

7.1.5 แนะนำให้สภาตำบลใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณาปัญหาของหมู่บ้านและตำบล

7.1.6 ชี้แจงทำความเข้าใจให้สภาตำบล ทิจารณาจัดลำดับความสำคัญตัดสินใจเลือกโครงการของรัฐ ลงดำเนินการให้เหมาะสม

7.1.7 ช่วยเหลือสภาตำบลดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ให้เกิดการผสมผสาน และไม่ซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน

7.1.8 กระตุ้นให้ประชาชนรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกัน

7.1.9 ติดตามความเปลี่ยนแปลง และทำความเข้าใจในขบวนการพัฒนาชนบทของรัฐบาลอยู่เสมอ

7.1.10 ถ่ายทอดความรู้และข่าวสารการพัฒนาของทางราชการ ให้ กสค. กม. หรือ อพป. ทราบ

7.1.11 ช่วยเหลือสภาตำบลในการวางแผนพัฒนาตำบล

7.1.12 ร่วมกันติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ตามโครงการต่าง ๆ ทุกขั้นตอน

7.1.13 ช่วยแก้ไขปัญหา ในการปฏิบัติงานของ กสค. กม. หรือ อพป.

7.1.14 งานในหน้าที่ คปค. ตามกรอบนโยบายของ 4 กระทรวงหลัก

7.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)

คณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) ในรูปแบบปัจจุบัน จัดตั้งขึ้นโดย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้ออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2526 เพื่อให้การบริหารงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โครงสร้างของ กม.ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ร่วมเป็นกรรมการ นอกจากนี้ ยังให้คณะกรรมการหมู่บ้าน มีอำนาจตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในแต่ละสาขางาน ได้ตามความเห็นสมควร เพื่อให้ความช่วยเหลือปฏิบัติการกิจของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

7.2.1 ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษา เกี่ยวกับการวางโครงการและแผนดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งงานพัฒนาที่ติดตามความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านนั้น เพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาตำบล การขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ องค์กร หรือเอกชนตามความเห็นสมควร เพื่อปฏิบัติงานตามโครงการ และการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน

7.2.2 ฝ่ายกิจการปกครอง มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำ หรือคำปรึกษาเกี่ยวกับการนำบังคับทุกข์บำรุงสุขราษฎร การดูแลหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และนโยบายส่วนรวมของชาติ การส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้าน มีความสนใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมความสามัคคีของส่วนรวม

7.2.3 ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษา เกี่ยวกับการจัดหน่วยคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดกำลังป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

7.2.4 ฝ่ายกิจการการคลัง มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำ หรือคำปรึกษาเกี่ยวกับการคลังและทรัพย์สินของหมู่บ้าน

7.2.5 ฝ่ายกิจการสาธารณสุข มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษาเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค การวางแผนครอบครัว และการส่งเสริมสุขาภิบาล ตลอดจนการรักษาภาวะแวดล้อมของหมู่บ้านและป้องกันอันตราย อันเกิดจากภาวะแวดล้อมในหมู่บ้าน

7.2.6 ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษา เกี่ยวกับการศึกษา การลูกเสือ และกิจกรรมเยาวชน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา และการพักผ่อนหย่อนใจ

7.2.7 ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษา เกี่ยวกับ สวัสดิการของราษฎร และสงเคราะห์ผู้ยากจน ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ตามความจำเป็น

7.2.8 ฝ่ายกิจการอื่น มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำหรือคำปรึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมของฝ่ายนั้น

บุคคลที่มีบทบาทในการปกครอง คือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกเลือกจากประชาชนในหมู่บ้าน ให้ทำหน้าที่ปกครองดูแล เป็นหัวหน้าในหมู่บ้าน โดยผู้ที่จะได้รับเลือก เป็นผู้ใหญ่บ้าน จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และไม่มีอยู่ในลักษณะที่ต้องห้ามตามกฎหมาย อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ได้บัญญัติไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้าน

เป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านนั้น ๆ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน นอกจากนี้อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านยังมีปรากฏอยู่ในกฎหมายระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ อีกมากมาย อาจสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ต้องกระทำตามกฎหมายในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและการปกครองในหมู่บ้าน ทั้งกับทุกข์ภัยของชาวบ้าน ในเรื่องต่าง ๆ รักษาผลประโยชน์ ทานบำรุงสิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพดี จัดทำบัญชีสำมะโนครัวของลูกบ้านให้ถูกต้องอยู่เสมอ รวมทั้งนำข่าวทางราชการไปแจ้งให้ลูกบ้านทราบ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายหรือนโยบายของทางราชการ จัดให้มีการประชุมกรรมการหมู่บ้านในวาระอันสมควร และประการสำคัญคือทำคนให้ เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนตามที่ทางราชการให้คำแนะนำ

สำหรับหน้าที่อื่นของผู้ใหญ่บ้านที่นอกเหนือไปจากนี้ ก็ได้แก่ งานของกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่บ้าน ต้องปฏิบัติจัดทำ เช่น งานของกรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน กรมที่ดิน กรมตำรวจ กรมประชาสัมพันธ์ กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมป่าไม้ กรมชลประทาน กรมอนามัย งานของกระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน เป็นนโยบายที่สำคัญ ในแผนพัฒนาชนบทฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยเน้นการเพิ่มการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและภาคเอกชนในการพัฒนาชนบท ให้ประชาชนทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีถ้วนหน้า โดยใช้กระบวนการ จปฐ. ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่ง ที่รัฐให้เป็นแนวทางสนับสนุนให้ประชาชนรู้ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเอง ในส่วนที่ประชาชนทำได้ ซึ่งนำไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น และ 32 ตัวชี้วัดใน จปฐ. นั้น สามารถนำมาใช้ประเมินความเป็นอยู่ของประชาชน และผลของการพัฒนาหลังจากการดำเนินงานแก้ไขปัญหานั้นแล้ว

คณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) และคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล(คปต.) เป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าไปปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนนั้น จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีการกระทำทางสังคม และทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม

8. ข้อมูลลักษณะของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, มปป.)

8.1 ขนาดและที่ตั้ง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ 168,854.35 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 32.91 ของพื้นที่รวมทั้งประเทศ ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันออกติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย จังหวัดปราจีนบุรีและนครนายก ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสระบุรี ลพบุรี เพชรบูรณ์และพิษณุโลก

8.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง มีเทือกเขาเพชรบูรณ์และคงพญาเป็นอยู่ทางด้านตะวันตก เทือกเขาสันกำแพงและพนมดงรักอยู่ทางด้านใต้ เทือกเขาภูพานอยู่ตามแนวตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้ ทางด้านเหนือมีแม่น้ำโขงกับเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พื้นที่สองในสามของภาคอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี ดินส่วนใหญ่เป็นดินเค็มและดินทราย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีฝนตกน้อยและไม่สม่ำเสมอ ในฤดูหนาวอากาศหนาวจัด ฤดูร้อนจะร้อนจัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 บริเวณ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มี 6 จังหวัด คือ จังหวัดนครพนม เลย สกลนคร หนองคาย อุดรธานี และมุกดาหาร มีเนื้อที่ประมาณ 53,804.54 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเฉียงลาดจากเทือกเขาภูพานลงสู่แม่น้ำโขง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มี 5 จังหวัดคือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ประมาณ 44,202.16 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำชีไหลผ่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มี 6 จังหวัดคือ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ ยโสธร และอุบลราชธานี มีเนื้อที่ประมาณ 70,847.65 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสายต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่แม่น้ำมูล

8.3 การปกครองและประชากร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 17 จังหวัด และแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย 17 จังหวัด 206 อำเภอ 38 กิ่งอำเภอ 2,292 ตำบล และ 25,097 หมู่บ้าน และการปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งการปกครองออกเป็น เทศบาลเมือง 17 แห่ง เทศบาลตำบล 9 แห่ง และสุขาภิบาล 236 แห่ง (ข้อมูลวันที่ 31 ธันวาคม 2530) มีประชากรรวมทั้งสิ้น ในปี พ.ศ. 2530 จำนวน 18,884,192 คน คิดเป็นร้อยละ 35.05 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นชาย 9,480,002 คน และหญิง 9,404,190 คน จำนวนผู้ชายคิดเป็นร้อยละ 50.20 ของประชากรทั้งหมด จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด คือ จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุด คือ จังหวัดเลย

8.4 ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ และสภาพทางเศรษฐกิจ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของภาคนี้ ได้แก่ ป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ในเขตคอนบนและคอนล่างของภาค จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุด แต่สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่จังหวัดนั้น จังหวัดเลยมีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่มากที่สุด จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่น้อยที่สุด สำหรับทรัพยากรประเภทอื่นก็มีแร่ธาตุ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ พื้นที่ของภาคแบ่งออกได้เป็นลุ่มน้ำใหญ่ 3 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำมูล ซึ่งลุ่มน้ำเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคของภาคนี้มาก นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำใต้ดิน มีโครงการชลประทานและโครงการอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจได้ อาชีพที่สำคัญของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนาและเพาะปลูกพืชไร่ต่าง ๆ รองลงมาคืออาชีพการค้าและบริการ การปศุสัตว์ การอุตสาหกรรมของภาคแบ่งออกเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชนบท ซึ่งจะใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น เป็นส่วนใหญ่และมักเป็นอุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น ทอผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา และอุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งคือ อุตสาหกรรมในเมือง เป็นอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ได้แก่ อุตสาหกรรมวิศวกรรม

อุตสาหกรรมหอกกระสอบ และอุตสาหกรรมผลิตเยื่อกระดาษ เป็นต้น สำหรับการประมงจะมีเฉพาะประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ในแม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำมหาสารคาม และแม่น้ำโขง ตลอดจนตามห้วย หนอง คลอง บึง หรือฝายน้ำล้นต่าง ๆ

จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2528 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ราคาตลาด รองจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมสูงที่สุดคือจังหวัดนครราชสีมา รองลงมาได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุตรธานี อุบลราชธานี และบุรีรัมย์ ตามลำดับ และจังหวัดมุกดาหารมีมูลค่าต่ำสุด จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มเฉลี่ยต่อบุคคลสูงสุด คือ จังหวัดหนองคาย รองลงมาคือจังหวัดนครราชสีมา มหาสารคาม ขอนแก่น ชัยภูมิ อุตรธานี และสุรินทร์ ส่วนจังหวัดสกลนคร นครพนม ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี ยโสธร และมุกดาหาร มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาค มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Per Capita GRP.) ประมาณ 8,124 บาท ซึ่งต่ำกว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศ (Per Capita GRP.) ซึ่งเท่ากับ 20,263 บาท จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคลสูงสุด คือ จังหวัดนครราชสีมา เท่ากับ 10,731 บาท รองลงมาได้แก่ ขอนแก่น เลย หนองคาย อุตรธานี ยโสธร นครพนม สกลนคร ชัยภูมิ และอุบลราชธานี จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคลต่ำที่สุด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ เท่ากับ 6,236 บาท

8.5 การคมนาคมและการขนส่ง

การขนส่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นระบบการขนส่งที่ผสมผสานระหว่างทางรถยนต์ รถไฟ และทางอากาศ ซึ่งทางรถยนต์ได้รับความนิยมมากที่สุด ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และทางชนบท ส่วนการคมนาคมทางอากาศ ปัจจุบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสนามบินพาณิชย์ 6 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นการบินติดต่อระหว่างจังหวัดภายในภาคกับกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นก็ยังมีชุมสายโทรศัพท์ และที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

8.6 การสาธารณสุขภาค

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแหล่งพลังงานอยู่ 2 ชนิด คือ พลังงานไฟฟ้าและก๊าซธรรมชาติ โรงไฟฟ้าส่วนใหญ่เป็นโรงไฟฟ้าพลังน้ำ จำนวน 4 แห่ง อยู่ในจังหวัด ขอนแก่น อุบลราชธานี สกลนคร ชัยภูมิ นอกจากนั้นก็ยังมีโรงไฟฟ้ากังหันก๊าซ 2 แห่ง อยู่ในจังหวัด นครราชสีมา และอุดรธานี

ทางด้านการศึกษา อัตราส่วนนักเรียนต่อครู 1 คน เท่ากับ 19.61 คน

ทางด้านการสาธารณสุข ในปีงบประมาณ 2529 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโรงพยาบาล 243 แห่ง แพทย์ 1,345 คน พยาบาล 3,701 คน และเตียงผู้ป่วย 13,630 เตียง โดยมีอัตราส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คน เท่ากับ 13,793.39 และอัตราส่วนประชากรต่อเตียง 1 เตียง เท่ากับ 1,361.12 จังหวัดที่มีอัตราส่วนประชากรต่อแพทย์มากที่สุด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด เท่ากับ 27,145.19 และจังหวัดที่มีอัตราส่วนประชากรต่อแพทย์น้อยที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น เท่ากับ 4,799.92

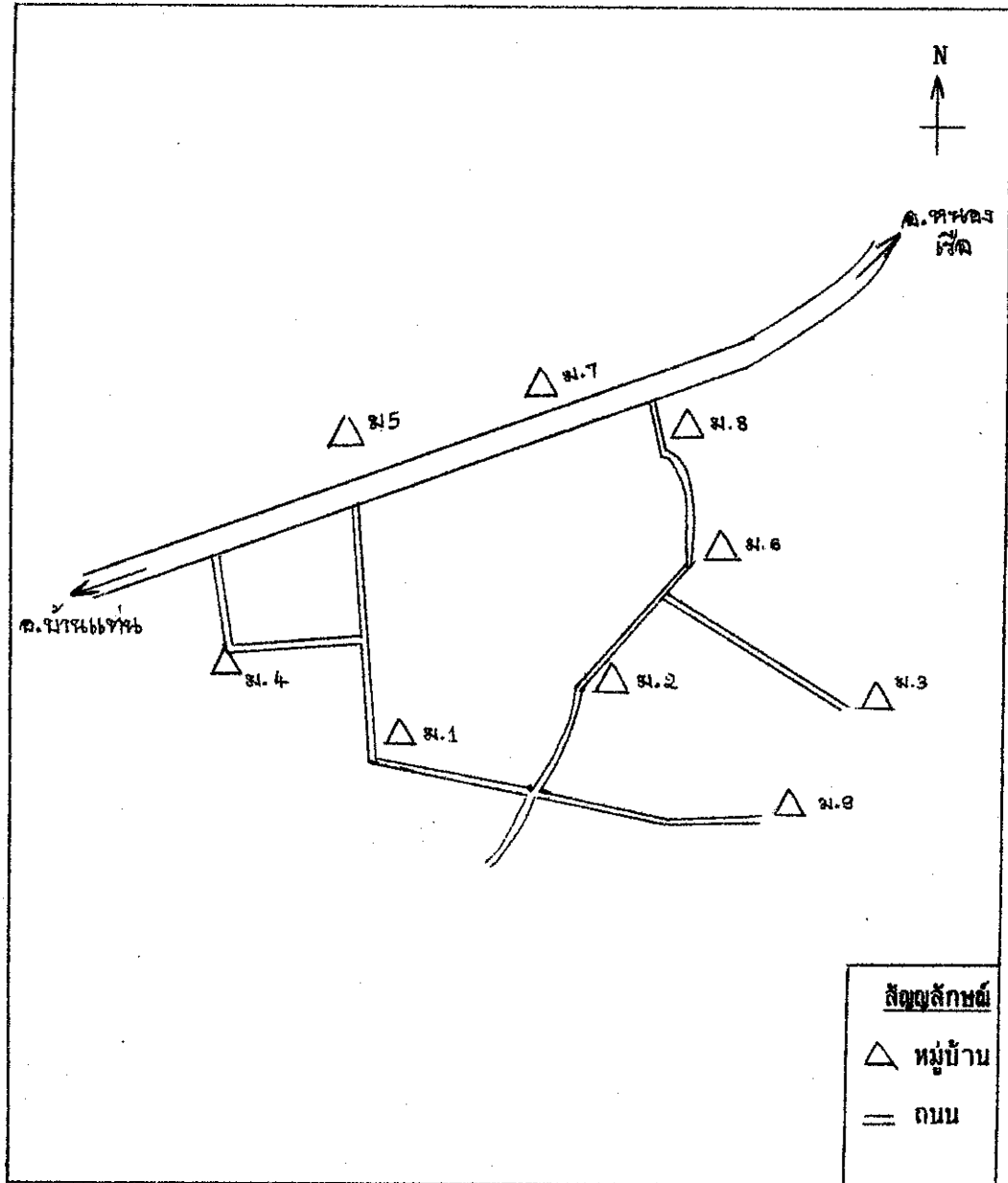
8.7 ขนบธรรมเนียมประเพณี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนบธรรมเนียมประเพณี และงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน ส่วนใหญ่เป็นเทศกาลเกี่ยวกับ ศาสนาและชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชน เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษา ในจังหวัดอุบลราชธานี งานแสดงช้างของจังหวัด สุรินทร์ เทศกาลโหมและงานผูกเสี่ยว ในจังหวัดขอนแก่น งานบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร เครื่องปั้นดินเผาบ้านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา การทำหมอนบิต ในจังหวัดยโสธร เป็นต้น

9. ข้อมูลลักษณะชุมชนหมู่บ้านที่ศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาใน 7 หมู่บ้าน จาก 3 ตำบล คือ หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ (เป็นหมู่บ้านทดลอง) หมู่ 2 หมู่ 4 ตำบลคือเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และ หมู่ 4 ตำบลแคนน้อย อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร (เป็นหมู่บ้านควบคุม) ซึ่งลักษณะของชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน มีลักษณะดังนี้ คือ

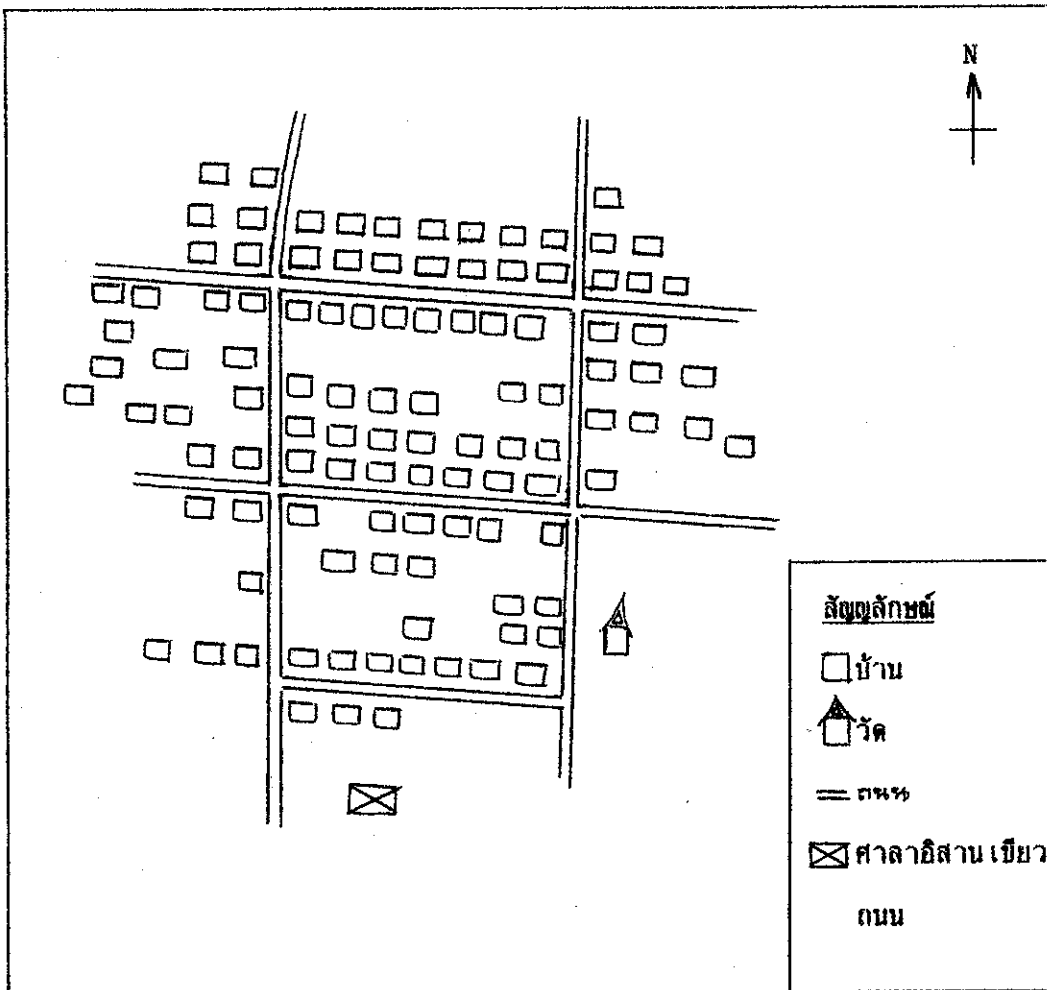
1. ตำบลสระพัง มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 11,844 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ 481 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 11,363 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 9 หมู่บ้าน มีลักษณะแผนที่สังเขปของตำบล ดังภาพ 2

ภาพ 2 แผนที่สังเขปตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

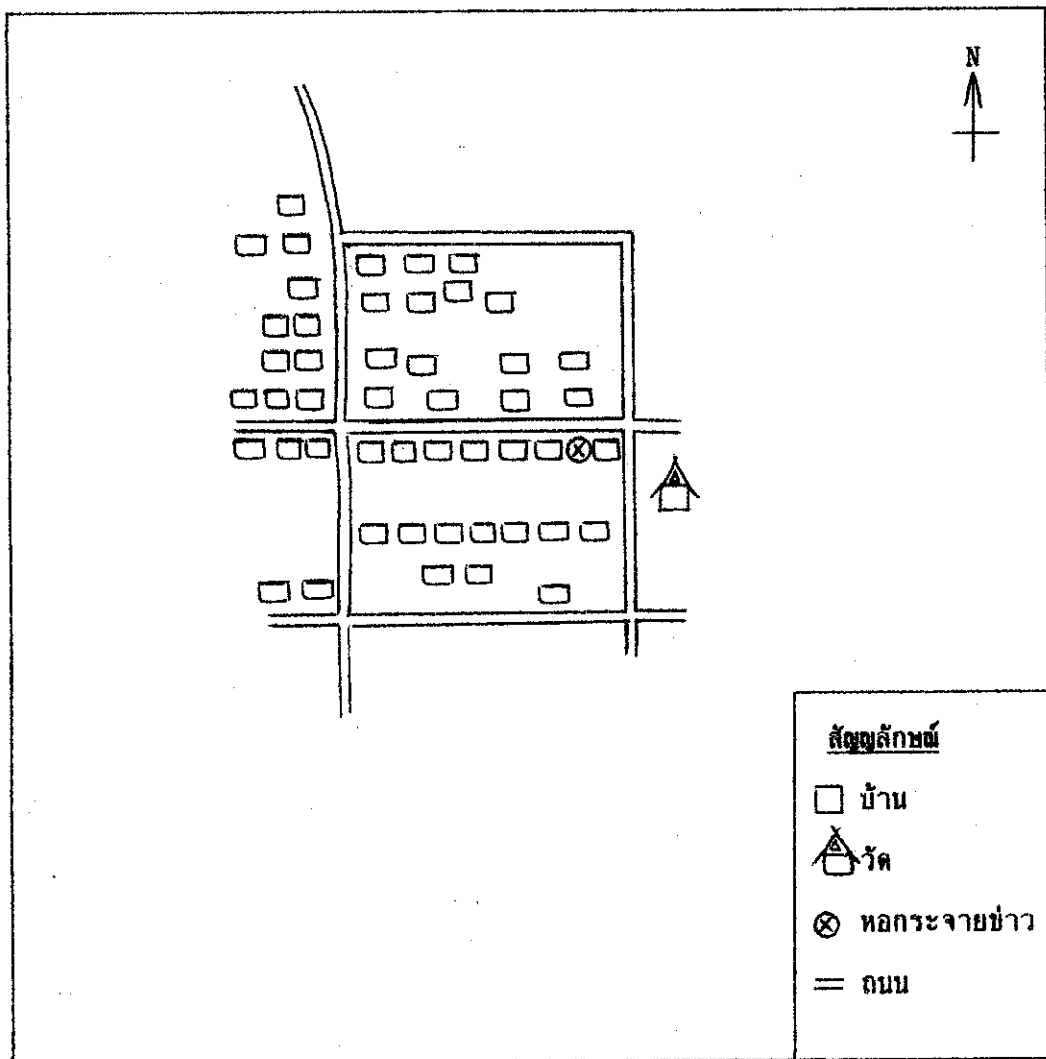
หมู่บ้านในตำบลสระพังที่ศึกษา มี 3 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 บ้านหนองไผ่ หมู่ 3 บ้านคอนหิน และหมู่ 4 บ้านนาเมือง

หมู่ 2 บ้านหนองไผ่ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,587 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ 429 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 1,158 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 121 หลังคาเรือน มีลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 3 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 618 คน เป็นชาย 291 คน เป็นหญิง 327 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือรับจ้าง คนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 9 คน มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 7 คน ทุกตำแหน่งเป็นเพศชายทั้งหมด

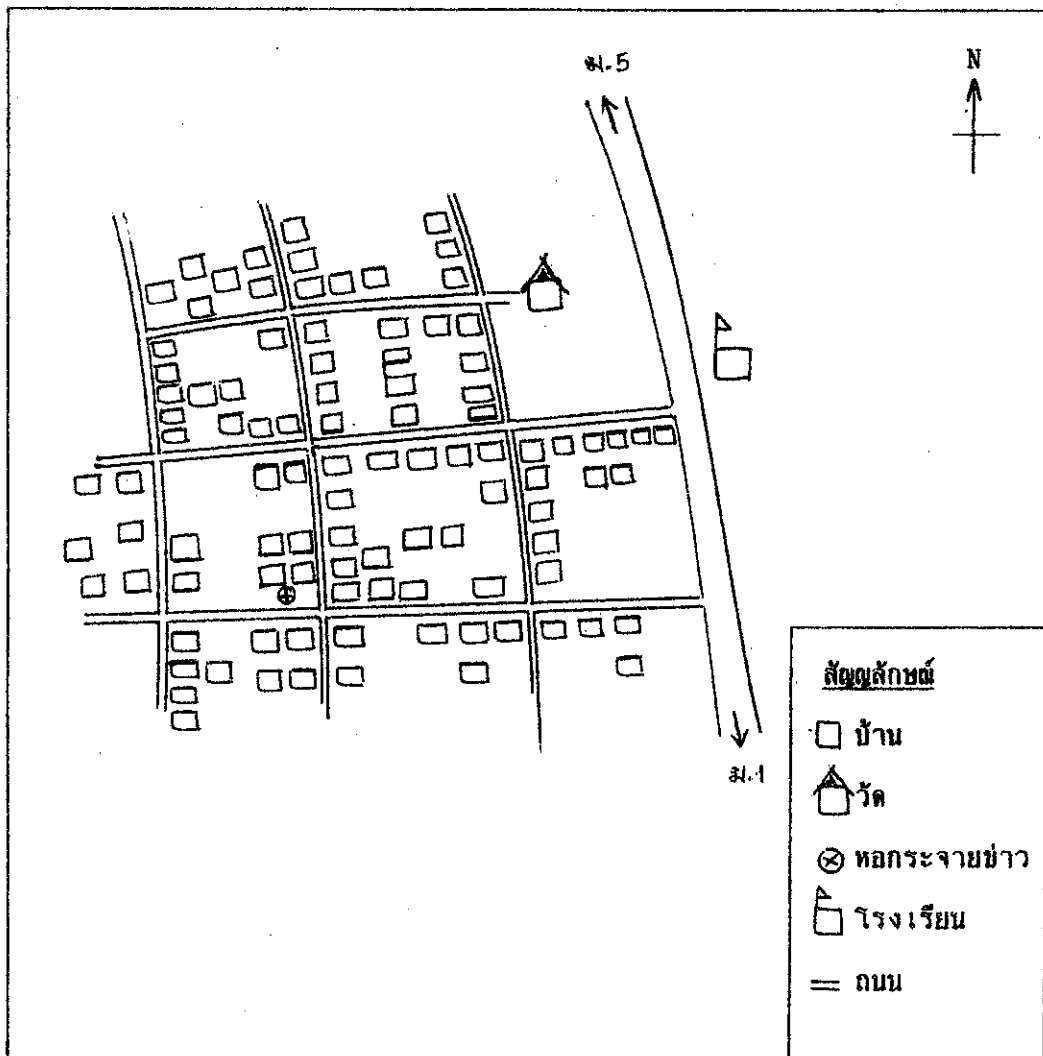
ภาพ 3 แผนที่สังเขป หมู่ 2 บ้านหนองไผ่ ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

หมู่ 3 บ้านคอนหัน มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 722 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
255 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 467 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 40 หลังคาเรือน มี
ลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 4 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 198 คน เป็นชาย 94
คน เป็นหญิง 104 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือรับจ้าง คนส่วนใหญ่จบการ
ศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 6 คน มีอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน 1 คน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 5 คน ทุกตำแหน่งเป็นเพศชายทั้งหมด

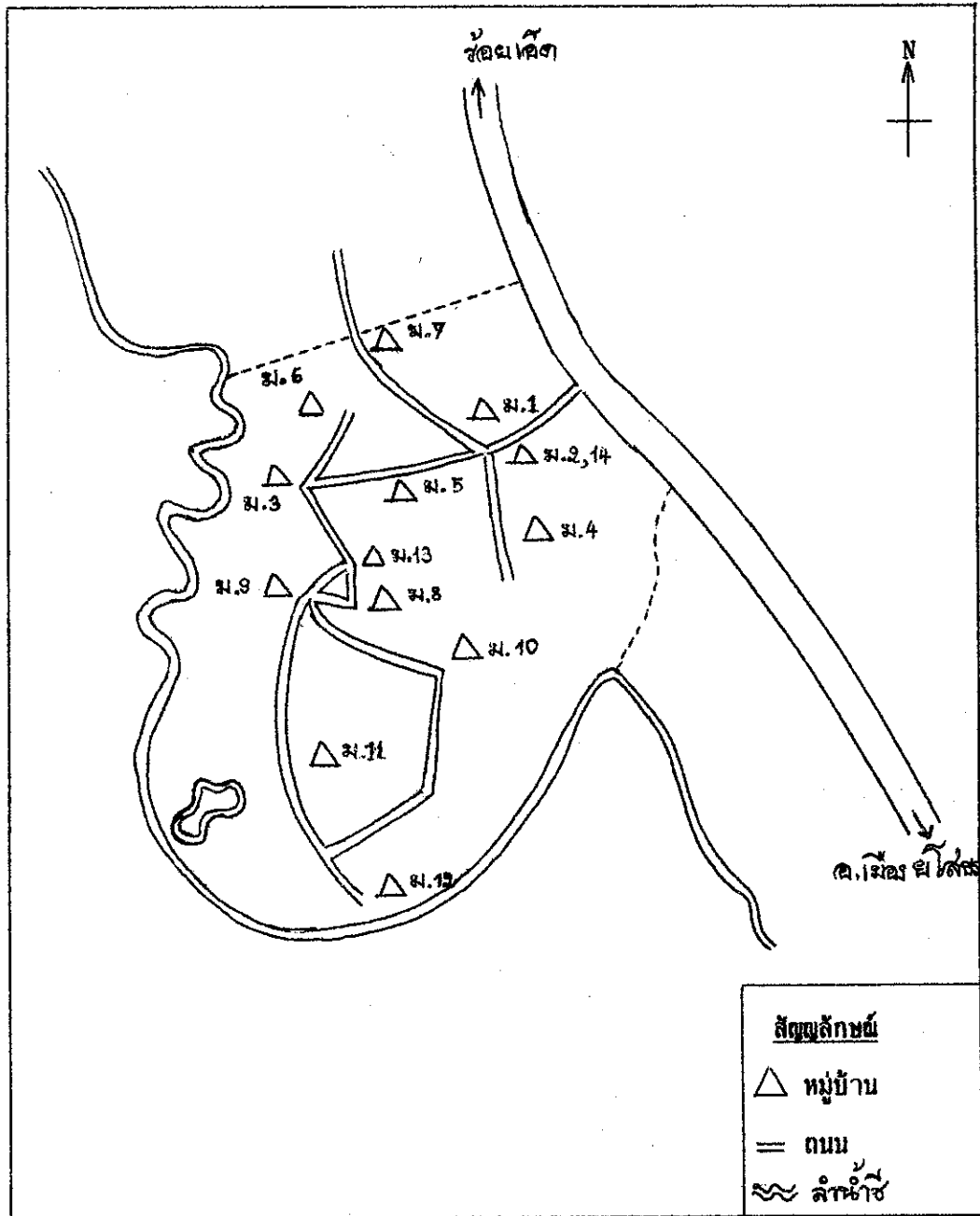
ภาพ 4 แผนที่สังเขปหมู่ 3 บ้านคอนหัน ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

หมู่ 4 บ้านนาเมือง มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 2,500 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
700 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 1,800 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 117 หลังคาเรือน มี
ลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 5 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 627 คน เป็นชาย 304
คน เป็นหญิง 320 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือรับจ้างตัดอ้อย คนส่วนใหญ่
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 11 คน มีอาสาสมัคร
สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน 1 คน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 9 คน ทุกตำแหน่งเป็นเพศชาย
ทั้งหมด

ภาพ 5 แผนที่สังเขปหมู่ 4 บ้านนาเมือง ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแพ้น จังหวัดชัยภูมิ

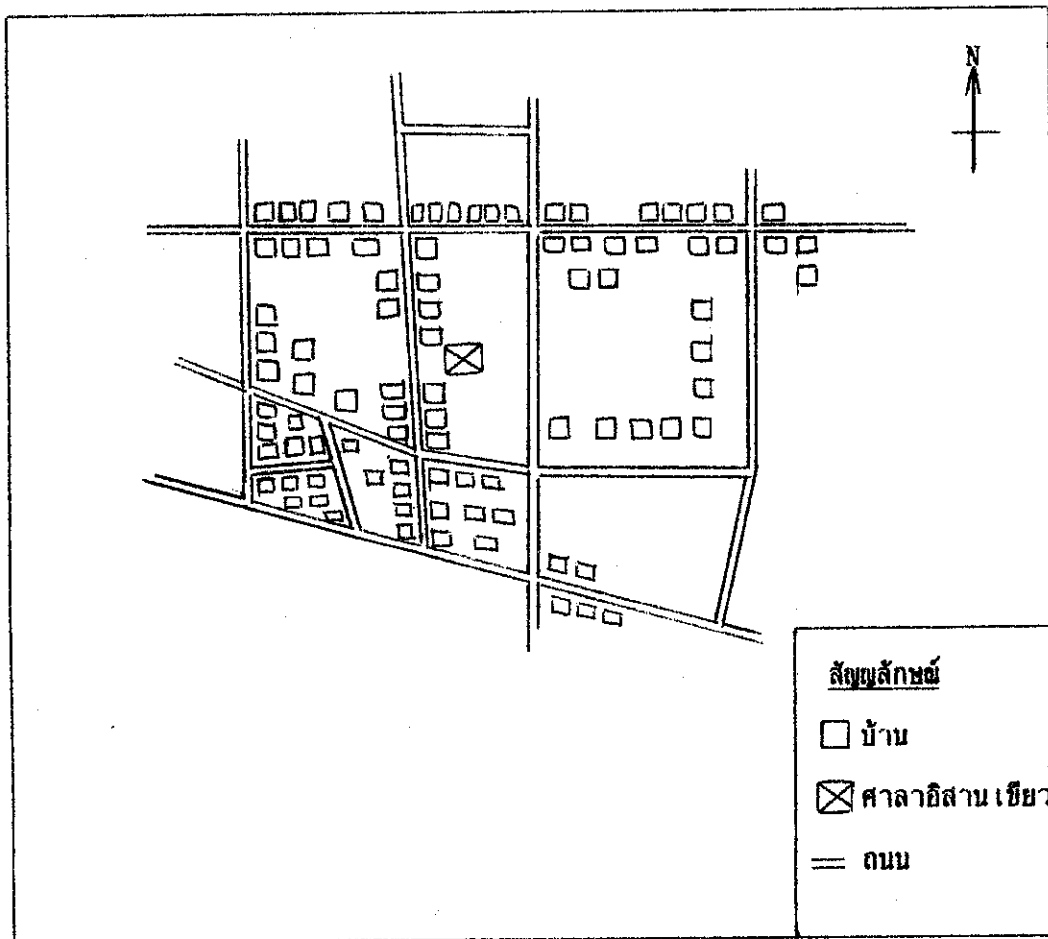
2. ตำบลคือเหนือ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 27,437.5 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
5,487.5 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 21,950 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 14 หมู่บ้าน
มีลักษณะ แผนที่สังเขปของตำบล ดังภาพ 6

ภาพ 6 แผนที่สังเขป ตำบลคือเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

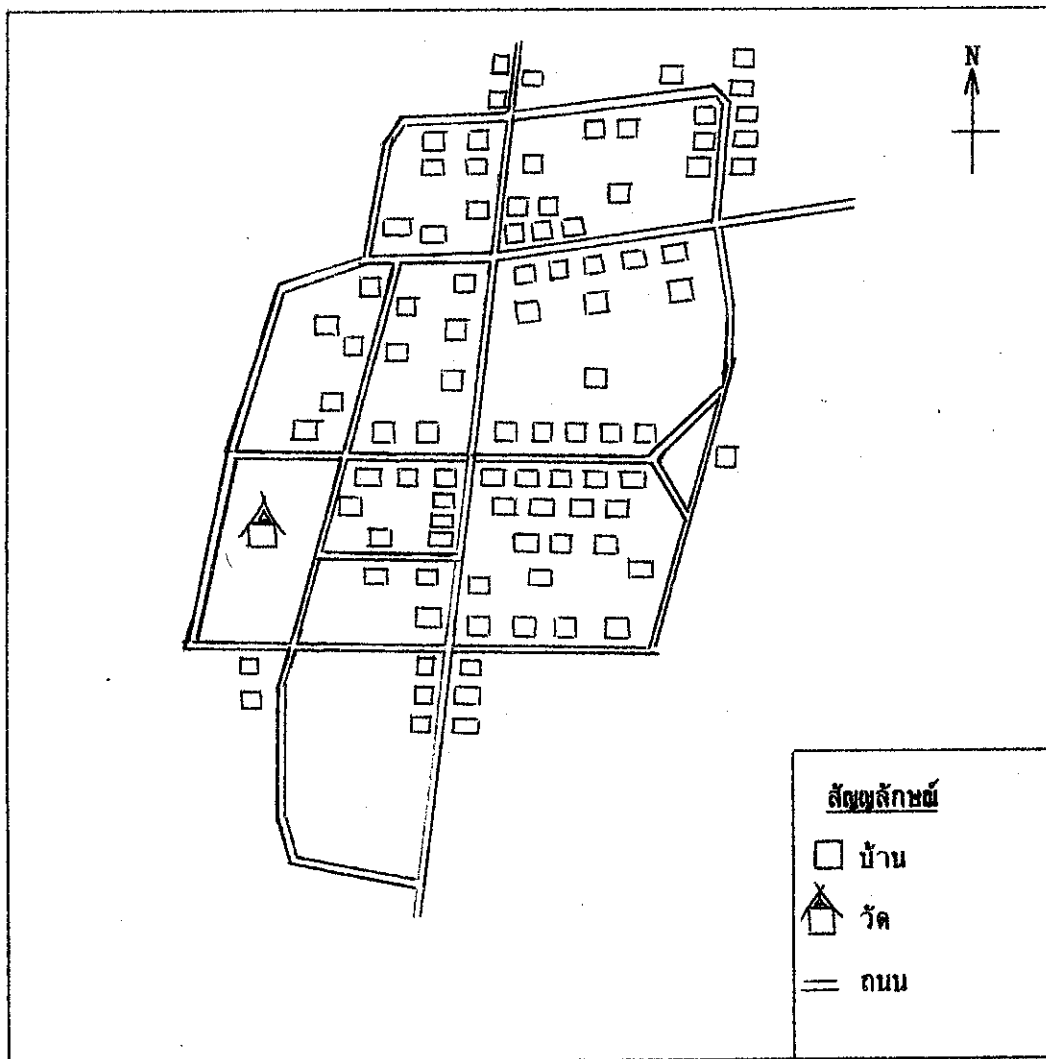
หมู่บ้านในตำบลคือเหนือที่ศึกษา มี 2 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 บ้านค้อใต้ และ หมู่ 4 บ้าน
คอนกลาง

หมู่ 2 บ้านค้อใต้ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 2,063 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
600 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 1,463 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 110 หลังคาเรือน มี
ลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 7 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 500 คน เป็นชาย 207
คน เป็นหญิง 293 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือค้าขายและรับจ้างทั่วไป
คนส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 11 คน มี
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน ทุกตำแหน่งเป็นเพศชายทั้งหมด มีผู้สื่อข่าวสาร
สาธารณสุข 11 คน เป็นหญิง 4 คน เป็นชาย 7 คน

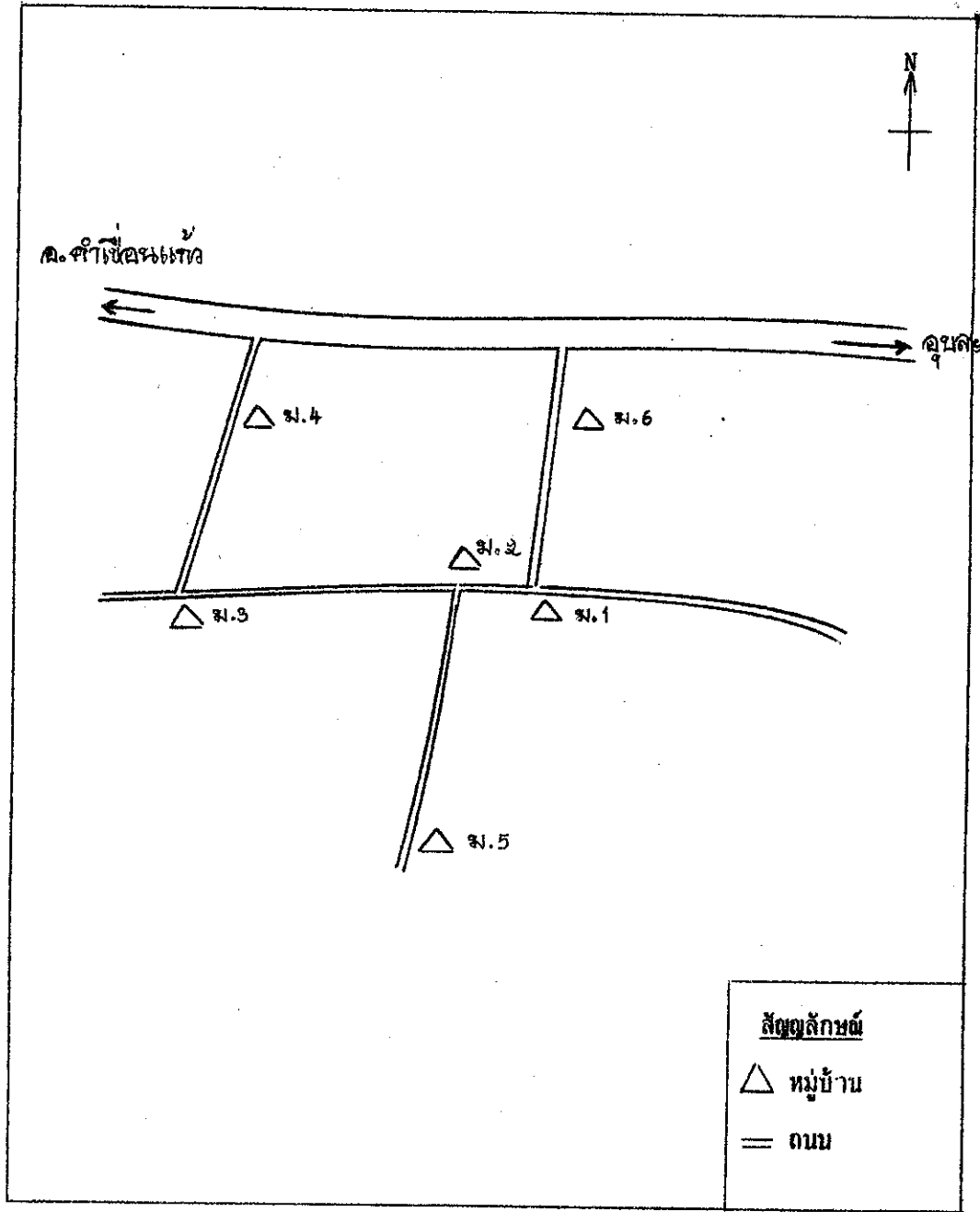
ภาพ 7 แผนที่สังเขปหมู่ 2 บ้านค้อใต้ ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

หมู่ 4 บ้านคอนกลาง มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,562.5 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
312.5 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 1,250 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 117 หลังคาเรือน
มีลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 8 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 668 คน เป็นชาย 376
คน เป็นหญิง 292 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือค้าขาย คนส่วนใหญ่จบ
การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 10 คน เป็นเพศชาย มีอาสา
สมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน เป็นเพศหญิง มีผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 11 คน เป็น
หญิง 3 คน เป็นชาย 8 คน

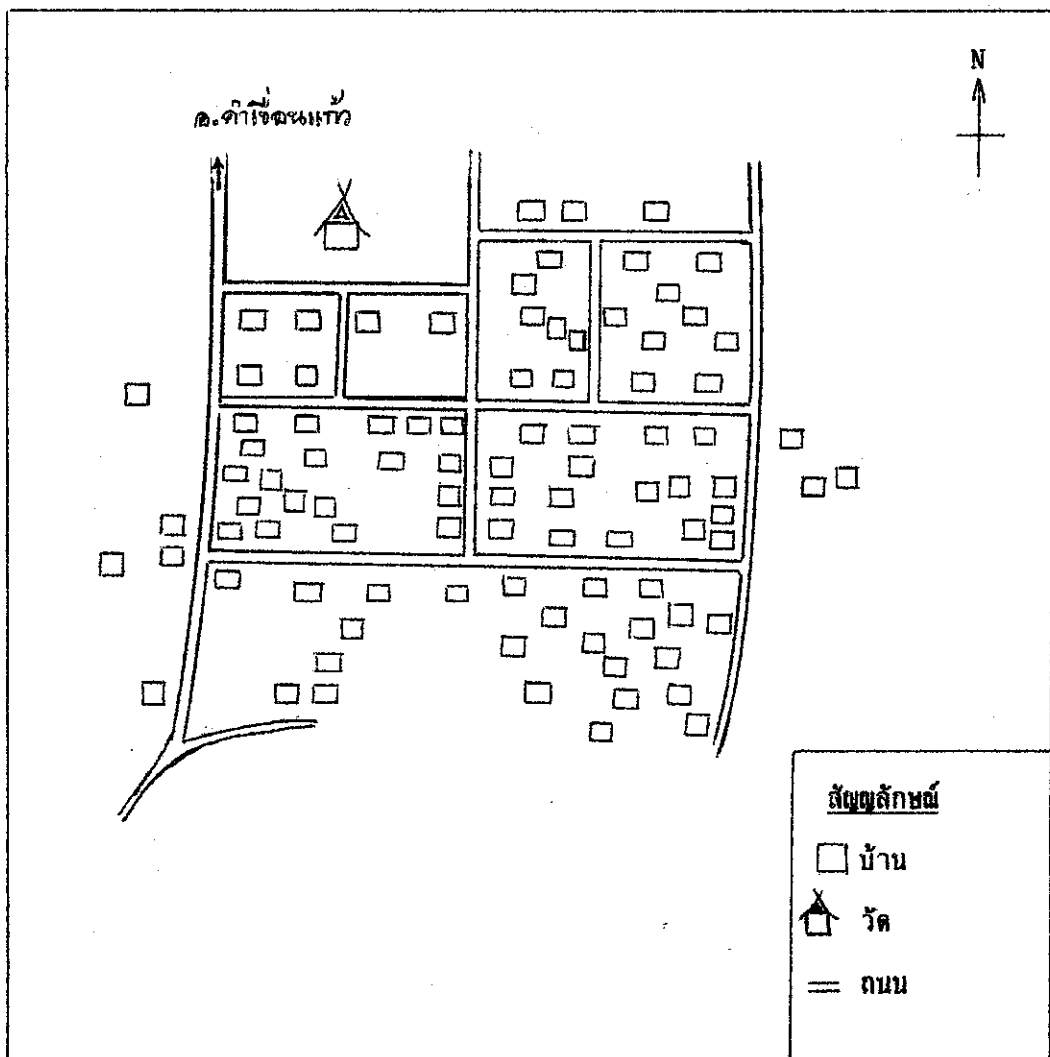
ภาพ 8 แผนที่สังเขปหมู่ 4 บ้านคอนกลาง ตำบลคือเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

3. ตำบลแคนน้อย มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 19,375 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
6,234 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 13,141 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน
มีลักษณะ แผนที่สังเขปของตำบล ดังภาพ 9

ภาพ 9 แผนที่สังเขป ตำบลแคนน้อย อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

หมู่ 4 บ้านคอนเดือยไถ่ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,705 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำการ
135 ไร่ เป็นพื้นที่ทำเกษตร 1,570 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 104 หลังคาเรือน
มีลักษณะแผนที่สังเขปดังภาพ 10 หมู่บ้านนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 786 คน เป็นชาย 375
คน เป็นหญิง 411 คน อาชีพของคนส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือรับจ้าง คนส่วนใหญ่จบ
การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 คณะกรรมการหมู่บ้านมีทั้งหมด 10 คน เป็นเพศชายทั้งหมด
มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน เป็นเพศชาย มีผู้สื่อข่าวสาธารณสุข 6
คน เป็นหญิง 1 คน เป็นชาย 5 คน

ภาพ 10 แผนที่สังเขป หมู่ 4 บ้านคอนเดือยไถ่ ตำบลแคนน้อย อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

10. การปฏิบัติจริงในวิธีการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็น พื้นฐาน ในระดับหมู่บ้าน 16 หมู่บ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(จากการเก็บข้อมูลในโครงการวิจัยระยะที่ 1) พบผลการดำเนินงานดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมชุมชน

1.1 การเตรียมคณะกรรมการหมู่บ้าน มีวิธีการดำเนินงานดังนี้คือ คปค.ให้ความรู้แก่ กม. ก่อนการดำเนินงานสำรวจ 2-4 สัปดาห์ โดยจัดอบรมในปีที่จะสำรวจ มี 1 หมู่บ้านที่ได้รับการเลือกให้เป็นผู้เริ่มดำเนินงาน จปฐ. จึงได้รับการอบรมในปี พ.ศ.2529 และไม่ได้รับการอบรมเพิ่มเติมอีก เพียงแต่เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมาติดตามนิเทศงานเท่านั้น มีอยู่ 2 หมู่บ้านที่ได้รับการอบรมในปี พ.ศ.2530 เฉพาะหมู่บ้านที่ได้รับการอบรมในปี พ.ศ.2529 เท่านั้นที่ได้รับการอบรมครบตามหลักสูตรคือได้รับความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และมีการฝึกปฏิบัติด้วย ส่วนหมู่บ้านที่ได้รับการอบรมในปีต่อ ๆ มา ได้รับการอบรมโดยเฉลี่ย 3 ชั่วโมง วิทยากรที่อบรมส่วนใหญ่ เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบล และพัฒนากร รองลงมาได้แก่เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและครู รูปแบบการให้ความรู้เป็นการจัดประชุมชี้แจง โดยการบรรยาย แนวคิด ประโยชน์ วิธีการดำเนินงาน จปฐ. และรายละเอียดในการบันทึกแบบสำรวจ จปฐ.1 โดยไม่มีการฝึกปฏิบัติ ในขณะที่ทำการอบรม

รูปแบบการให้ความรู้มีลักษณะแตกต่างกัน 4 แบบ คือ

แบบที่ 1 คปค.ชี้แจงในที่ประชุมกรรมการสภาตำบล ก่อนการสำรวจ 2 สัปดาห์ มีการบรรยาย ทดลองทำแบบสำรวจ จปฐ.1 ใช้เวลา 1 วัน ดังนั้น จะมีอยู่ 4 หมู่บ้านที่มีเพียงผู้ใหญ่บ้านและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้นที่ได้รับทราบรายละเอียดของการดำเนินงาน จปฐ.

แบบที่ 2 คปค.จัดประชุมอบรมเกี่ยวกับ จปฐ.ให้กับกรรมการหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน ในตำบลพร้อมกัน จำนวนประมาณ 70-80 คน มีการบรรยาย โดยแจกแบบสำรวจ จปฐ.1 ให้ทุกคนดูประกอบ ไม่มีการบันทึกในแบบสำรวจ จปฐ.1 ดังนั้นจะมีอยู่ 4 หมู่บ้านที่คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการอบรมพร้อมกันทั้งหมด

แบบที่ 3 มีการประชุมชี้แจง 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรก คปต. ชี้แจงในที่ประชุม กรรมการสภาตำบล เกี่ยวกับ ความหมาย ประโยชน์ และกำหนดการในการดำเนินงาน จปฐ. ขั้นตอนที่สอง หลังจากนั้น 1 สัปดาห์ คปต. ได้แบ่งความรับผิดชอบในการเตรียม กม. ให้ดำเนินงานสำรวจ จปฐ. โดยมีการแบ่งสายกันรับผิดชอบ คปต. 1 คน รับผิดชอบ 1-4 หมู่บ้าน คปต. แต่ละคนจะแยกกันอบรม กม. ในหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ เมื่อติดตามดู ผลการดำเนินงาน พบว่า ในบางหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านกับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เท่านั้นที่ได้รับการ อบรม บางหมู่บ้านจะมี ผสส. อสม. เข้ารับการอบรมด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวเจ้าหน้าที่ คปต. ที่รับผิดชอบในหมู่บ้านนั้น และขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านนั้น ดังนั้น จะมีอยู่ 3 หมู่บ้านที่มีเฉพาะผู้ใหญ่บ้านกับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เท่านั้นที่ได้รับการชี้แจงในรายละเอียดการดำเนินงาน จปฐ. มีอยู่ 1 หมู่บ้าน ที่อบรมทั้ง ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านบางคน ผสส. อสม.

แบบที่ 4 อบรมแบบครบทุกขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ในโครงการปรีพร้อมคุณภาพชีวิต 4 หมู่บ้าน ในครั้งแรกของการสำรวจ ในปีถัดมาไม่มีการอบรม มีเพียงไปติดตาม นิเทศก์ และให้การสนับสนุน เมื่อมีการดำเนินงานเท่านั้น

1.2 การเตรียมชาวบ้าน พบว่าร้อยละ 62.4 ไม่มีการชี้แจงให้ชาวบ้าน ทราบก่อนการสำรวจ จปฐ. มีเพียงร้อยละ 37.6 ที่แจ้งให้ชาวบ้านทราบก่อนการสำรวจ 2-7 วัน โดยชี้แจงว่าจะมีการสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน แต่ไม่ได้บอกวัตถุประสงค์ ประโยชน์ ขั้นตอนการดำเนินงาน หมู่บ้านที่ชี้แจงส่วนใหญ่จะชี้แจงโดยการประชุมชาวบ้าน รองลงมาได้แก่การชี้แจงทางหอกระจายข่าว

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจ จปฐ.1 จปฐ.2

1. การสำรวจ จปฐ.1 พบว่าผู้ที่เป็นคนสำรวจ วิธีการ และระยะเวลาที่ ใช้มีหลายลักษณะดังนี้คือ

1.1 มีเฉพาะ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการอบรมเท่านั้น เป็นผู้สำรวจ โดยที่เหตุผลว่า 2 ตำแหน่งนี้ได้รับ เงินค่าตอบแทนจากรัฐเป็นราย เดือนอยู่แล้ว

จึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องทำกิจการทุกอย่างที่ทางรัฐต้องการ ใช้วิธีการไปสอบถาม
ตามบ้านทุกบ้าน ระยะเวลาที่ใช้ทั้งหมดประมาณ 1 เดือน

1.2 มีเฉพาะกรรมการหมู่บ้านบางคนกับลูกหลานของผู้ใหญ่บ้านร่วมกันสำรวจ
ความที่ผู้ใหญ่บ้านมอบหมายให้ทำ ไปสำรวจตามบ้าน ใช้เวลาประมาณ 10 วัน

1.3 แบ่งเขตความรับผิดชอบให้ กม.สำรวจ โดย กม.มีลักษณะการเก็บรวบรวม
รวมข้อมูลดังนี้ คือ เรียกชาวบ้านในเขตที่ตนรับผิดชอบมาอยู่รวมกัน แล้วถามข้อมูลกรอกลง
ในแบบสำรวจ บ้านใดที่ไม่ได้มา กรรมการหมู่บ้านคนนั้นจึงไปสอบถามถึงบ้าน บางหมู่บ้าน
กม.ที่รับผิดชอบกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจเองเลย โดยไม่ได้ไปสอบถามที่บ้านที่รับผิดชอบ
โดยให้เหตุผลว่า ทราบข้อมูลทั้งหมดอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องไปสอบถาม วิธีการนี้ใช้
เวลาประมาณ 1-7 วัน

1.4 แบ่งเขตความรับผิดชอบให้ กม.สำรวจ และ กม.ไปสอบถามตามบ้าน
ทุกบ้านที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลาประมาณ 1-5 วัน

1.5 กรรมการหมู่บ้าน 4 คนร่วมกับชาวบ้าน 1 คน สำรวจโดยไปพร้อมกัน
ทุกคนช่วยกันสอบถามข้อมูลแล้วจดใส่ไว้ในสมุดพกหน้าเงินเล่มเดียว เมื่อเสร็จเรียบร้อย
กลับมาจึงลอกลงใส่ไว้ใน แบบ จปร.1 ใช้เวลาประมาณ 10 วัน

1.6 กรรมการหมู่บ้าน รับผิดชอบไปสำรวจ คนละ 1-10 หลังคาเรือน ไป
ถามเฉพาะข้อมูลที่ไม่สามารถกรอกได้ เนื่องจากไม่สามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน เมื่อถาม
ข้อมูลมาเรียบร้อยแล้ว จึงมาแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบเพื่อกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจ
จปร.1

2. การสำรวจ จปร.2 มีลักษณะการดำเนินการดังนี้คือ

2.1 คปต. เป็นผู้ทำเองทั้งหมด

2.2 คปต. เป็นผู้สำรวจและกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจ จปร.2 กม. จะมี
ส่วนร่วมในการลอกข้อมูลลงในสำเนา 3 ชุด

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปและประมวลผลข้อมูล

การทำแบบสรุป จปร.1 มีวิธีการทำดังนี้คือ

1. คปต. รับแบบสำรวจ จปฐ.1 มาจากหมู่บ้านแล้วนำมาแจกจ่ายและคิดตัวเลขเอง มีชาวบ้านมาช่วยลอกข้อมูลลงในสำเนาให้
2. กม. ช่วยกันทำ โดยมีคปต. เป็นที่ปรึกษาอยู่ร่วมด้วยในการทำงานแล้วเสร็จ
3. ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไปรับทราบการทำจากการชี้แจงในที่ประชุมกรรมการสภาตำบล โดยมีคปต. เป็นวิทยากร แล้วแต่ละหมู่บ้านก็ทำของตนเองในการร่วมประชุมครั้งนี้จนแล้วเสร็จ
4. ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้แจกจ่าย คปต. เป็นผู้ลงตัวเลข
การเขียนเกณฑ์ใน จปฐ.3 คปต. รับผิดชอบในการทำทั้งหมด บางหมู่บ้านไม่มีสำเนาแบบ จปฐ.3 เก็บไว้เลยไม่ว่าจะเป็นที่อำเภอหรือที่หมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 4 และ 5 การแจ้งผลการประมวล และการหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขทุกปัญหา
จากการศึกษาใน 16 หมู่บ้าน ไม่มีหมู่บ้านใดเลยที่มีกิจกรรมนี้